DNEVNIK JEDNE DJEVOJČICE

ZORA RUKLIĆ

IZ DNEVNIKA JEDNE DJEVOJČICE

ZAGREB 1938

IZDANJE NAKLADE ŠKOLSKIH KNJIGA I TISKANICA
SAVSKE BANOVINE U ZAGREBU

Tisak
Zaklade Tiskare
Narodnih Novina u Zagrebu

UMJESTO PREDGOVORA

U mojem ormaru je mnogo knjiga. Često ih posuđujem. Neke i ne dobijem natrag. Biva i tako da mi čitači umjesto moje, donesu neku drugu knjigu. Kad sam jednom premetala po knjigama, našla sam neku bilježnicu. Bila je u modrim koricama. Počnem je prelistavati. Mladom rukom bile su ispisane stranice. Pisala ih djevojčica koja je živjela pred mnogo godina... To se vidjelo po datumu.

Kako je došla modra bilježnica među ove knjige? Ne znam. Pročitala sam sadržaj. Htjela sam je vratiti. Ali kome?

Odlučila sam da bilježnica postane knjigom. Evo je, ona je tu...

Tako će doznati i druge djevojčice kako je živjela neka nepoznata djevojčica, imenom Darka.

*

U lipnju 19..

No, eto, svršila sam četvrti razred i upravo navršila četrnaestu godinu svoga života. Tako sam ponosna i sretna! A tek moji roditelji! Draga moja mamica briše suze, a ja se pričinjam kao da ih ne vidim — samo se nasmijem i čvrsto je zagrlim. Tata opet naširoko pripovijeda kako je svršila njegova »mala«, koliko ima odličnih i koliko vrlo dobrih. (Onaj dobar iz ručnoga rada i crtanja uvijek mudro prešuti!) Primjećuje da je trebalo biti sve odlično, no neke gospođe ne dijele »iz principa« odličan. Molim, to je tatina riječ!

Ove dane je kod nas mnogo veselije nego obično. Mama nema tako zabrinuto lice i ne gleda čudnovato u tatu. Moj tata je boležljiv već dugo, i ja sam se posve na to priučila. Čudim se mami, vidi da je uvijek jednako — ona je tako silno razborita i pametna, — pa ipak! — Hvala Bogu, sada sam jednom i ja glavno lice u našem domu. Dobila sam i ja riječ, štoviše, smijem uložiti i kakav »veto«. Sad mi je zbilja krasno...

*

Juče sam čula nešta iz razgovora mojih roditelja: svjetovali se kakvo bi veselje priredili »djetetu«. Tata je nabrajao više prekrasnih stvari, na primjer kakvu knjigu, mali stolić kraj kreveta (o kako ga želim — za svoje najmilije knjižice!) ili

jednu lijepu veću sliku — srce mi je kucalo od radosti i najvoljela bih tatu poljubiti u onaj njegov čuperasti brk! Onda sam čula mamin uzdah i tihi glas: — Bože moj, kakvo si ti dijete, kako lako zaboravljaš svu zbilju. Sada trebamo sav novac za tebe, za tvoju... (daljnu riječ nisam čula) i za tvoj oporavak. To je sada prvo i najvažnije. Osjetila sam kako me nešto steže u grlu. Bilo mi je žao sebe, i bilo mi je žao tate, a gotovo najviše mame. Kako joj je glas drhtao dok je to govorila!

Kad sam ušla u sobu, mama je imala rupčić na očima, a tatina ruka je počivala na njezinu ramenu.

*

U četvrtak je naše društvo imalo posljednju sjednicu. Održale smo je na starom mjestu, u našoj dragoj školskoj sobi. Odlučile smo da se i u narednoj školskoj godini ovdje sastajemo: kako bi mi bez naše sobe?!

Olga je čitala izvještaj o našem radu u ovoj godini. Bile smo radosne da je nekoliko naših štićenika imalo i koji lijepi dan u svom teškom životu. Moramo nastaviti naš rad, jer kako da napustimo naše starce i onu jadnu obitelj s daleke periferije?

Onda — divan čas! — iznenadila nas naša razrednica: »Došla sam da vas jednom vidim na okupu, mile moje djevojčice.«

Gospođa je sjela, zamislila se i kazala nam posve tiho: »Ponavljam ono što ste toliko puta od mene čule: ova škola bila je vaš drugi dom, ona vam to i dalje ostaje. Dođite u nju kadgod vam srce zaželi. Vrata ova biće vam uvijek širom otvorena.«

*

Nastavljam uveče, jer me trebala mama u kućnom poslu.

*

Težak, vrlo težak bio je naš rastanak. Mi, djevojčice, mnogo smo se volile. Budno smo pazile da budemo što bolje jedna drugoj i nikada se u nas nije čula kakva gruba riječ!

Hoće li u našoj novoj, drugoj školi biti ovakovih djevojčica? I ovakova gospođa?

Kako smo postale dobre uz nju i koliko smo naučile! Poznamo čitavu našu domaću književnost, sve najljepše pjesme i pripovijesti mi smo pročitale. Mnogi i ne slute, kako smo mi silno obrazovane djevojčice!

*

Olga je otišla s kolonijom na more. Mnogo će mi nedostajati. Svaki dan smo bile zajedno. Nikad nam nije bilo dosadno. Imale smo toliko važnih razgovora i planova, a bilo bi vrlo potrebno da smo i preko praznika jedna uz drugu — no, konačno, čovjeku je nužan i odmor. To je prvi put da se na dulje rastajemo — u osam godina našega prijateljstva.

More, naše more! To će biti silan doživljaj za Olgu. Molila sam je da mi u bočici donese malo mora.

*

Ove dane nijesam ništa upisivala u svoj dnevnik. Bilo je mnogo posla. Imali smo veliko spremanje. Naravno, o tom i nema što pisati.

*

Nekoliko dana bila je kod nas naša prijateljica Marica. (Njezin otac je otputovao po službenom poslu). Ona nije s nama išla u istu školu, i kasnije smo je upoznali. To je bilo slavno vrijeme!

Svi se čude kako se izvrsno razumijemo, a vele da je između nas velika razlika. Već i vanjština nam je oprečna: ona je mala, tamna, okretna i živa. Moja mama je vrlo voli, samo je često opominje da ne kaže glasno sve što misli, jer ima ljudi kojima bi se to krivo učinilo. No Marica se samo veselo nasmije i veli: »Znaš, mamice, (tako ona govori mojoj majci) to ti leži u mom karakteru.« Mama voli moje obje prijateljice, Olgu i Maricu, i cijeni ih, jer su one dobre i pametne djevojčice, a za mene kaže da sam upravo kao i tata: fantast, koji misli na ono čega nema i neće biti.

Dakle: mama i Marica kontra tata i Darka.

*

Nešto moram posebno napisati o Marici. Bile smo na šetnji. Na povratku zahladilo je, a ja sam bila bez ogrtača. Moja razborita Marica, naravno, ponijela ga. Meni je postalo hladno. Marica je stavila svoj ogrtač preko mojih ramena i rekla: »Ti bi mogla oboljeti, a što bi onda tvoja mama?« Mnogo mislim na tu zgodu.

*

Tata ima opet jače boli. Mama je odlučila da idem na neko vrijeme k tetki na selo. Veli da se

moram dobro odmoriti za rad u budućoj školskoj godini, a biće dobro i za tatu da odem, imaće više mira. Vrlo se radujem selu, ali mi je teško ostaviti tatu. Tko će sada s njim govoriti o našoj divnoj budućnosti?

Udesili smo tako: ja ću biti učiteljica. Dobiću mjesto u lijepom seocu, (volila bih naše Zagorje), imaću mnogo, mnogo male djece, dražesne djevojčice u narodnoj nošnji! Mama će se brinuti za kuću, a tata će kod mene urediti svoju rezbarsku radionicu. Imaće mir i čisti uzduh, a ja prekrasan rad: uzgajati djecu svoga naroda, u njima probuditi ljubav za tu divnu našu domovinu.

Već smo uredili i moju malu sobicu. Sve će u njoj biti bijelo i svijetlo. Na stoliću biće uvijek cvijeća, najvoljela bih bijele ruže, no ne znam ima li ih u mom seocu.

Da, tata će mi izraditi krasnu kutiju i dobiću bravu s ključićem, to će biti za moje bilješke — ja ću sve, sve pisati što god doživim.

*

Za koji dan putujem tetki na selo.

Sve je već priređeno. Mama je tako brižna i nježna kao da ću u daleki svijet. Opominje me da se čuvam, da ne lutam po šumama i da ne polazim sama na kupanje. Tata se samo smješka i veli da sam dosta velika, da već ne treba takvih savjeta. Mama mu odvraća u smijehu: »Da, da, i ti si velik — pa eto —«

Marica je donijela lijepo uvezanu knjigu, pripovijesti od Turgenjeva što mi je poslao njezin tata. To će biti divan drug na ljetovanju.

Ona ostaje sad bez mene i Olge, no ipak će dolaziti k mojim roditeljima. Tata će joj pričati svoje pustolovine — što je on sve izmislio dok je bio dječak! Višeput mi je posve nevjerojatno da je on uistinu moj tata.

Samo da ozdravi dok se vratim.

*

Umorna sam i kasno je. Danas sam bila žalosna. Kod večere se mamine oči svaki čas napunile suzama. Tata je bio ozbiljan.

Sutra ranim jutrom odlazim.

U srpnju 19..

Već sam kod tetke Ane. Ona je krasna krupna žena s tamnim očima i jako bijelim rukama. Dočekala me svečano i vrlo srdačno. Da, a prije, već na stanici, pozdravio me stric Leo. On je veliki veseljak, nikad ne znam misli li ozbiljno — ili se samo šali. Kočijašu Imbri je rekao:

»Ponesi kovčege gospojice Darke«. Malo sam se zarumenila i gledala stričevo lice — bilo je sasvim ozbiljno.

Pošli smo prema kolima. Nikad nijesam vidjela tako lijepe konje. Imali su sjajnu dlaku, nogama su nemirno poigravali kao da se spremaju na ples i gledali me pozorno svojim pametnim očima. »Jamačno su prepoznali gospojicu Darku«, nasmije se Imbro. Uspela sam se na kola. Takvih u gradu ne vidim. Visoka su i svijetlo obojena, na njima se vozi stric u lov.

Konji nas jedva dočekali i pojurili po lijepoj cesti. To mi je od svega najmilije — ovakva brza vožnja na visokim kolima, a lice izvrženo suncu i svježem zraku. Iz kućica istrčala djeca i radoznalo gledala u nas. Valjda su pitala tko se vozi na »Zastavu«. (Tako se zove posjed moga strica). Stric je djeci domahivao šeširom, a ja sam im odzdravljala desnom rukom, srdačno, ali i otmjeno — i držala sam se čitavo vrijeme vrlo uspravno. Stric veli da

svaka kola traže drugu pozu — nijesam upravo sigurna da li je moja bila prema ovim kolima, no, glavno, ja sam se osjećala prekrasno!

Brzo smo se provezli selom, a onda su konji usporili korak, ulazili smo u šumu. Nad našim glavama širile se krošnje starih hrastova, ptičice lepršale s grane na granu i veselo cvrkutale. Stric me raspitivao o školi, o našem domu, naravno, imala sam isporučiti toliko pozdrava — no to se vrlo lako zaboravi... Pred tetkom ne smijem učiniti takav propust!

Onda smo skrenuli uz gaj samih breza. Molila sam strica da stanemo začas ovdje. Tu je bilo posve tiho. Stabalca breza bila su vrlo nježna, a srebrnasto lišće je podrhtavalo i treperilo. Odmah sam znala da će to biti moje najmilije mjesto u toj velikoj šumi. I čudno: kako nijesam prije, prošlih godina, opazila milu ovu brezovu šumicu. Rekla sam to stricu. On se nasmijao i veselo mi odgovorio: »Mnogo toga ćeš ovaj put zapaziti, a ipak se nije ništa kod nas promijenilo, no ti, Darka, ti si se promijenila, prestaješ biti mala djevojčica«.

Vozili smo se dalje i već smo stigli do rijeke. Čulo se zapljuskivanje vode, krikovi, pjesma, lavež pasa, zviždanje.

»To su naši Indijanci na svojoj Rio Grande«, smijao se stric. »Imaćeš dosta društva. Tu su Franovi prijatelji, slavni mali maturanti«.

Nijesam bila ni najmanje ushićena. Znam već kako je teško s takovim dječacima. Oni su mnogo umišljeni na svoju mudrost, a uistinu nijesu ništa od nas pametniji. I govore mnoge gluposti.

Nijesam bila više tako raspoložena kao prije. Ovi dječaci što se toliko deru pokvarili su mi veselje. Mislila sam kako bi lijepo bilo da je ovdje Marica, da zajedno lutamo šumom i da zajedno plivamo po ovoj lijepoj i mirnoj rijeci.

Opet smo naišli na jedno krasno mjesto. Nad rijekom, na malom brežuljku tamnile se omorike i silno su mirisale. Odmah iza njih je provirivao dom strica i tetke. Na zabatu krova vijorio se modar barjak s jasno crvenom zvijezdom u sredini.

Meni je zakucalo srce i prihvatila sam stričevu ruku: »Striče Tomo, pa tko vam je došao u goste, da ste izvjesili barjak?«

»Gospojica Darka!«

Bila sam vrlo ponosna i sretna. Iščeznuo je prvi neugodni dojam što ga je u mojoj duši proizvelo vikanje dječaka na njihovu Rio Grande.

Konji se lagano uspinjali, a za nama su već dojurili dječaci. Pozdravila sam se najprije s Franom.

»No ja sam mislio da si veća, jer ovo je Tebi u čast (pokazao je rukom na barjak) i da si nekakva gospojica, a još su ti ostale pletenice na vratu«.

Oćutjela sam kako mi krv udara u lice.

»A Tebi je ostao još tvoj dugi jezik.«

Onda smo se svi smijali.

Mislim da se njegovim prijateljima sviđao taj odgovor. Jamačno će me poštivati i vidjeti da netko može biti gospojica i s pletenicama.

Pred »Zastavom« su nas već čekali svi domaći. Dobila sam mnogo cjelova i mnogo upita o putovanju.

Opet sam bila vrlo ponosna, jer sam znala obični u kući tete, i tako se dočekuju samo najmiliji i najpoštovaniji gosti.

*

U tetinom je domu jako udobno. Svaki dan se sabiramo u velikoj »gostinjskoj« sobi. Takve mi nemamo. A što bi i nama? K nama ne dolaze gosti, a i mami bilo bi previše posla. Tetki je lako, jer ima služinčad. Teta i stric kad govore o služinčadi, onda kažu, »naša družina«. Bila sam radoznala tko će ovajput od »družine« biti za našim stolom. Kod tete i strica je običaj da oni koji su dobri i valjani čitav mjesec — objeduju zajedno s njima. To je vrlo star običaj, još iz doba stričeva pradjeda. Meni se to neobično sviđa. Dogodi se da je gotovo sva družina kod stola. Onda stric donosi vina, a teta hvali svoju dobru »veliku djecu«. Teta sjedi u pročelju stola i svojim krasnim bijelim rukama dijeli redom hranu. Kad sam ja ovdje, onda joj smijem pomoći. To je za mene velika čast.

Kod prvoga objeda bila je s nama djevojka koja uređuje sobe. Zove se Micika. Vrlo je mila, visoka i plavokosa. Pozvan je i lugar Ivan, no on nije u službi moga strica. Stric mi je rekao da je Ivan zato s nama, jer brižno pazi na male boriće u šumi, koji su još vrlo nježni. Čudila sam se da nema više nikoga od družine kod stola. Teta mi reče: »Kuharica Bara i njoj dodijeljena Milka nijesu se međusobno pomagale kako bi trebalo biti, a Janko je nešto proklinjao. Ti znaš da toga ne smije biti u ovom domu.« Gledala sam u tetino lice. Bilo je vrlo strogo, ali i vrlo lijepo. Micika je sjela pokraj

mene. Sva se zažarila i sretno se smješkala. Ona obožava tetu i strica i veli da su joj to drugi roditelji. Objed je prošao mirno i svečano, samo su dječaci kojiput što zašaputali ili se malo gurnuli. Čini se da se to mene ticalo, no ja sam se pričinjala kao da ništa ne vidim. (Takovim malim dječacima mora se koješta oprostiti.) — Uveče bila je za mene priređena postelja u sobi za primanje. Tu sobu nazivamo ukratko: salon. Bila sam vrlo obradovana. Ova soba je sva u svjetlijim i tamnijim zelenim bojama; ima mali zatvoreni balkon. U salonu visi golema tetina slika. Izradio ju je jedan naš umjetnik dok je bio gost na Zastavi. Teta je u modroj haljini s velikim krznom. Silno je dostojanstvena. Kao plemkinja iz prošlog stoljeća.

Kad sam ostala sama i spremila se za spavanje, sjetila sam se svoga doma. Molila sam se Bogu za oca, za majku i bila sam jako žalosna. Ipak, bilo bi bolje da nijesam otišla! Obuzela me za njima takva čežnja da sam zaplakala...

Kasno sam se probudila. U kući bilo je već sve živo. Došla je Micika i donijela mi zajutrak. Sav salon je zamirisao po finoj kavi. Maslac je bio posve svjež, a med se žutio u lijepoj posudi.

»Izvolite, gospojice Darko, i bilo vam prijatno!«

Micika je dignula zastore i mnogo sunca, mnogo divnoga uzduha ušlo je k meni.

»Dječaci vam poručuju, ako želite s njima na rijeku da se požurite«, rekla je Micika.

Naravno da sam se požurila!

Neizrecivo volim mirne, široke vode. Volim odraz sunca u onim lakim valovima, volim ptice što

kruže nad blistavom površinom, volim šaš i trstiku koju zanjiše vjetar što dolazi iz šume. Volim sjedjeti na obali i čitati lijepu knjigu, (sada će ići sa mnom moj Turgenjev!) volim ležati na travi uz rijeku, osluškivati šum vode, krikove i pjev ptica i gledati u visini čudnovate oblike dalekih oblaka. Volim kleknuti uz rijeku i zahvaliti Bogu za sva dobra koja mi je dao.

Danas sam plivala s dječacima. Mislim da sam uvelike porasla u Franovim očima.

»Gle, gle, tko bi mislio da naša gradska gospojica tako dobro pliva!«

Ovo je bila odveć velika pohvala, jer ja nijesam dobar, ni brz plivač, samo dosta ustrajan.

»Kakvo ime da tebi dademo?« upita Franov drug — »na Rio Grandu nije bilo žena«.

»Ja ću biti dječak kao i vi!«

»I nećeš se bojati opasnosti?«

»Opasnosti? Za mene toga nema. Nikad nijesam bila kukavica. (Sama ipak ne bih tako daleko plivala po našoj Rio Grande!)

Prijateljstvo je bilo sklopljeno.

*

Bili smo na izletu. Nas troje. No ovajput nijesam bila dječak — to vrijedi samo za rijeku. Bila sam »mis Dari«. Uvijek nešto izmisle, ti mali maturanti!

Prošli smo veselo kojih šest kilometara.

»Čuješ, s tobom se dade hodati, nijesi dosadna i ne zaostaješ«, reče Fran.

Bilo mi je drago, što su pronašli da sam im dobar drug i odgovorim:

»Sad vidiš, Frane, kakvo krivo mišljenje imate vi dječaci o nama«.

Uspeli smo se vrlo visoko. Neopisivo lijep vidik. Daleko — tamne šume, još dalje — plavi obrisi gora, smeđe oranice, bijele ceste. A po svim brežuljcima male crkvice! Otvorili smo naše naprtnjače i izvadili fine zalogaje. Bilo mi je slasno kao nikad prije. Dok smo ručali, mislila sam kako bi Marica uživala u ovim pilićima i hvalila brižnost moje tete.

Vraćali smo se uz mnoge male kućice i male vesele vrtiće! Po prostranim dvorištima trčala živad, psi su lajali, blago je ulazilo u svoje staje, djeca se igrala po jarugama, kola polako odmicala cestom. Pozvali nas u jednu kućicu koju je Fran dobro poznavao. Seljakinja nam donijela mlijeka i kukuruznog kruha. Ogledala sam se tim malim domom. Visoke postelje kao hrpe napadaloga snijega, zidovi svijetlo-modri, klupe lijepo izrezbarene. Pripovijedala sam prijaznoj seljakinji o svom domu i kako ću za četiri godine i ja živjeti u ovakvoj kućici. Povjerila sam joj da ću biti učiteljica i da će sa mnom biti moj otac i majka.

»I neće vam biti žao za gradom?« upita ona.

»Ne, ne, ja volim selo, volim ovu slobodu i volim puno, puno djece.«

Kad smo ostavili ovu dragu kućicu, činilo mi se da sam ja mnogo starija sestra Franu i njegovu prijatelju, činilo mi se kao da sam već uistinu učiteljica i da prolazim svojim selom.

Teta me upitala, imam li možda kakovu želju, skoro će biti blagdan. Rekla mi neka nešto lijepo smislim za taj dan. Nijesam trebala ništa smišljati. Molila sam tetu da mi dopusti da pozovem Maricu preko blagdana na Zastavu.

»Dakle, to je tvoja želja! Veselim se da ti je mogu ispuniti. Poslaćemo brzojavku«.

Štoviše! Teta mi kazala da pođem pred Maricu do stanice gdje mora prelaziti u drugi voz.

Kako će se moja mala prija iznenaditi! I onda ćemo zajedno putovati — biće to prekrasno!

U kolovozu 19..

Sada sam opet sama s dječacima. Marica se vratila kući — o kako smo divno sprovele! Teta i stric je zvali Marjanka, to je njima ljepše. I silno su je zavoljeli. Odmah sam znala da će tako biti. Osobito je teta u njoj uživala.

»Meni se čini, Darka, da je tvoja mala prijateljica mnogo razboritija od tebe«, govorila je teta i gledala me ozbiljno svojim lijepim, tamnim očima.

Da, da, to je istina, živa istina! Pa ipak, na našem putovanju bila je Marica upravo takva kao i ja. Neprestano smo se smijale. Već prvi naš susret na stanici: Marica je izašla iz voza s otečenim licem, bila je smiješna! Pošle smo u voz kojim ćemo se odvesti u naš kraj. Tu smo opet naišle na takve suputnike da smo se neprestano smijale. Maričina oteklina postajala sve manja. U našem odjeljku nije nam se odveć sviđalo pa smo tražile ljepši i udobniji. Sve je bilo zauzeto, samo u jednom sjedjela dva stara gospodina. Činili se vrlo ugledni. Tu smo ušle. Isprva smo šuteći promatrale naše susjede i tiho im se divile. Imali su divno prstenje, nikada još nijesmo vidjele na muškim rukama ovakav ukras! Počele smo i glasnije razgovarati i opet nam je bilo toliko toga smiješno! Jedan od gospode nas mrzovoljasto gledao i povukao se sasvim u kut.

*

Drugi — prijazniji počeo s nama razgovarati. Onda je došao kondukter.

Stao na vratima i sa silno svečanim licem pozdravio gospodu, dugo je držao ruku na svojoj kapi. Pružila sam naše karte. On nas je začuđeno pogledao i počeo nešto govoriti, no naš prijazni gospodin se nasmiješi i mahne rukom. Nastavili smo razgovor. Prijazni gospodin se za sve zanimao. Bilo mu je žao što je moj otac bolestan.

Upravo je voz stigao na početak stričeve šume. Prepoznala sam je odmah, jer su tu dječaci podigli nekakvu piramidu. Rekla sam prijateljici:

— Znadeš, mi ćemo se provesti sasvim uz lugarevu kućicu, odavle nije ni tako daleko do Zastave. Šteta što voz ne staje ovdje.

Izašle smo na hodnik i gledale lijepu šumu. Uz prugu bilo je mnogo breza. Tanke srebrnaste grane nježno se sagibale kao da nas pozdravljaju.

— Bilo bi divno da iznenadimo naše, više puta ide voz ovim krajem sasvim lagano, mogle bi izaći i poći odavle na Zastavu.

Marica se odmah oduševila. Pobrzala u naš odjeljak, dohvatila kovčeg i već smo stajale na vratima. Marica digne kovčeg, zavitla njime, a on padne uz lugarevu kućicu. Voz je išao sasvim lagano. U to nas pograbi nečija ruka. Izašao naš prijazni gospodin, voz pojuri, a mi bez kovčega. Gospodin nas grdio, no mi smo se toliko smijale, da je i on udario s nama u smijeh... Opet smo sjedjele u našem odjeljku.

— O vi nestašne djevojčice, što će biti iz vas?!

— Učiteljice! — povikale smo obje.

Sada se i »mrzovoljasti« udobrovoljio. Ispitivanju nije bilo kraja, a mi smo imale divnu priliku da iznesemo naše planove za budućnost. Mnogo su nam odobravali.

Približavala se i naša stanica. Gospoda žalila što ne putujemo dalje i zabilježili naša imena. »Mrzovoljasti« je tiho rekao »prijaznom« na francuskom jeziku: (mi smo potpuno razumjele!) »Originalne djevojčice!«.

Voz je stao. Do izlaza u vozu pratili nas naši najnoviji znanci i pomagali nam dodavati naše sitnice. Izrukovali se s nama i predali nam svoje posjetnice.

Pred nama je zapanjen stajao stric Tomo. Pozdravio se s našim znancima. Ovi nam željeli mnogo veselja, a mi njima sretan put. Voz je krenuo dalje. Još smo domahivali, a onda će stric Tomo:

— A molim vas, kako ste vi prispjele u posebno odjeljenje prvoga razreda — i znadete li s kime ste se vozile? — Sada smo istom pročitale posjetnice.

Nijesmo ni znale da smo bile u tako otmjenu vozu, a još manje da su »prijazni« i »mrzovoljasti« visoki činovnici u državnoj upravi.

Stric Tomo se smijao: — »Dakle, to je gospodica Marica? Dobro nam došla! A gdje vam je kakva prtljaga?« — Zbilja! Na kovčeg smo posve zaboravile. Došla je na red i ta pripovijest.

— No drage moje gospođice, to vaše putovanje biće nešto za tetku, samo pazite da joj ne pozli, — smijao se stric Leon.

Zanimao me susret Marice s dječacima. Ona se bolje snašla među njima nego ja, biće zato, što ima dva brata, pa su joj poznati ovakovi »heroji«.

Vodili smo Maricu svuda naokolo. Ona se naročito zanimala za gospodarstvo, oduševile je tetine šarene kokice, a u stajama je milovala ugojene bijelke i rumenke.

— Vidi se da će to biti prava domaćica — hvalila je tetka.

Kad smo ostajale same, sjele smo u malom vrtiću iza doma. Tu ja imam svoje omiljelo mjestance. Mali stolić i klupica zaklonjeni visokim suncokretima. Odavle smo pisale Ljubici na more. Upravo iza klupice izrasla tri suncokreta posve nablizu.

— To smo mi, tri prijateljice — rekla je Marica.

Vrijeme je silno naglo odmicalo. Da sam mogla, zaustavila bih kazaljke svih ura. Pa ipak bi sunce zašlo, pao bi mrak, i Marica bi morala otići.

Zašto sve što je lijepo tako brzo prolazi?

*

Čeznem za domom. Tati nije ništa bolje. Svu istinu mi pisala Marica. Meni je ovdje prekrasno, ali kako da dulje ostanem kad me tata toliko želi, a mama toliko plače?! Danas sam se oprostila od moje rijeke i male brezove šumice. Njih ću ponijeti u duši svojoj, njih i čitavu Zastavu i sve mi drage iz toga lijepoga doma. Mami ću donijeti mnogo, mnogo cvijeća, a tati ovaj moj dnevnik da ga nasmijem i razveselim. Mislim na njih kao da su to moja nadasve ljubljena djeca kojima treba pomoći, upravo moje pomoći.

Ostaj mi zbogom, lijepa Zastavo, pozdravljam te, moj dragi mali dome!

*

Opet sam ovdje uz majku i oca. Pripovijedam im o lijepim danima koje sam sprovela kod tetke i strica. Mama se najviše raduje mojim obrazima koji su puni i suncem opaljeni. Tata se pridigao, ali vrlo je slab. Sjedim s njim na našoj maloj verandi i čitam mu novine. Često me šalje po moju bilježnicu, i onda mu ponovo i ponovo moram čitati svoje zapiske. Tata me i dalje upućuje u tokarstvo i rezbarenje, i veli da će mi to mnogo koristiti kad budem učiteljica. I onda sam se sjetila nečega što mi se čini izvanredno. Rekla sam tati da ću ga namjestiti u svojoj školi kao stručnoga učitelja. On je prihvatio!

Pomoćnik iz tatine radionice donio je obračune i rekao da poslovi slabo stoje. Malo je radnika. Plaća se neredovito. Narudžbe se ne mogu u pravo vrijeme svršiti. Tata je podbočio rukama glavu i uzdahnuo: »O, Bože, daj mi da budem što prije sposoban za rad!« Svi smo šutjeli.

Opet jedna moja ideja: odlučila sam pomagati u radionici! Kad sam to izrekla, tata je podigao glavu i tako me gledao da sam ga morala poljubiti. Mama me toplo privila k sebi, a pomoćnik je ustao. Pružila sam mu ruku i rekla: »Od danas vaš ponizni šegrt!«

»A škola?« zabrinuto će mama.

»To će biti divni odmor... poslije... matematike... Najljepši ručni rad!«

I čitav dan bila sam zadovoljna. Činilo mi se kao da sam odagnala jedan teški oblak koji se nadvio nad naš mali dom.

*

Saopćila sam svoju odluku Marici. Ona je oduševljena. Veli da će i ona dolaziti u radionicu. Tata sad može biti bez brige.

Mama nekako s nepovjerenjem sluša moje osnove. Ona je uvijek zabrinuta.

*

Dnevno polazim u radionicu. Naš pomoćnik se začudio, nije ni slutio da već toliko razumijem posao. Štoviše! Uvjerava me da neke stvari bolje izrađujem i od njega. Za mene vrlo laskavo! Imamo i pravoga, maloga šegrta. On je još vrlo nespretan. Siromašan je. Ovdje se nalazi kod svojih rođaka. Roditelji mu žive bijedno u dalekom zagorskom seocu. Mnogo je djece, malo zemlje, pa je Tonček morao u grad. Pomoćnik me kori da ću dječaka razmaziti i da će kraj mene popustiti u radu — no ja ne mislim tako.

*

Bila je kod nas Tončekova mama, udovica. Čudila sam se kako Tonček već ima staru mamu. Otac mi je rekao da ona nije stara po godinama, već izgleda tako, jer je jako siromašna. Dakle, jako siromašni ljudi prije ostare od ostalih? Zašto? Tata je rekao da rana starost dolazi od muke i glada. Tončekova mama ima petero djece, a kruha vrlo malo. Gledala sam oba lica: i mamino i seljankino. Opazila sam da i moja mama imade već mnogo bora, samo su ti fini, tanki. Moja mama je lijepa, mislim, vrlo lijepa. I dok sam ih tako gledala, strašna misao me saleti, misao na glad i stradanje u našem domu.

Bože, očuvaj nas toga!

*

Sada je Tonček ugovorom vezan uz nas. Jako sam zadovoljna, jer je mali dobro dijete. Istina, nešto je spor i sanen, no to će proći. Mislim da me više voli nego pomoćnika.

U rujnu 19..

Upisale smo se u I razred, u pedagoški odio, Olga, Marica i ja. Kako to divno zvuči: pedagoškinje, buduće učiteljice!

Bile smo već na prvoj misi, na »Veni sancte«.

Tu smo susrele mnogo novih, nepoznatih djevojaka. Jedna nam se odmah sviđala, i odmah smo s njom započele razgovor. Zove se Branka. Dakle, to će biti učiteljica Branka! Možda će jedanput doći u kakvo zabitno selo, ili u blizinu vlastelinskoga dvora, pa će se udati za mladoga vlastelina. Možda za grofa. Tko zna, sve može biti! Onda će poslati kočiju pred nas na stanicu. Bićemo gosti grofice Branke!

Kad sam to brže saopćila novoj drugarici, nasmijala se, da su joj zablistali čvrsti i bijeli zubi.

Mnogo imade djevojaka iz pokrajine. Mnogo su tiše od nas. Čine mi se jako ozbiljne. Mi se tri dosta razlikujemo od drugih. Obučene smo jednako, kao i prije dok smo polazile građansku školu, a ovdje ima već pravih gospojica. Marica ima još posve kratku suknjicu i nosi polučarape. Pa ipak, sve smo — pedagoškinje!

*

Danas je bio prvi školski dan. Sve smo se našle u sobi s natpisom: V b. Nas tri smo zauzele treću klupu i pozvale Branku da sjedne s nama. Ona je mila djevojka i nekako najviše pristaje uz nas. Ni ona još ne izgleda kao prava gospojica. U klupi je jako pazila kako sjedi da se ne uprlja ili ne pokvari nabore na suknji. Rekla je: »Mama mi je stroga, a i tata!« Pod odmorom smo izvadile svoje zalogaje. Imale smo svaka žemičku, a Branka žemičku sa šunkom. Jako nam je zamirišalo, ali ju je Branka brzo spremila u torbu. »Zašto ne jedeš?« upitam je. Ona se sva zažari: »Neću, to ne izgleda lijepo da ja sama jedem šunku. Mi to nijesmo kupili. Tata mi je trgovac.« I Branka nije htjela ništa jesti...

Upoznali smo profesora pedagogije i našu razrednicu. Ona je ljubezna gospođa, ali je izdala nekoliko vrlo strogih zapovijedi. One, koje od prije polaze tu školu, uvjeravale nas da ovdje nije tako strogo kako nam se čini, neka se odveć ne prestrašimo. Tada je došao profesor pedagogije. To je već stari gospodin, s crvenim obrazima. Čitavo vrijeme nas je dobrodušno promatrao kroz svoje naočari i smiješio nam se. Redom nas prozivao i svaku dobro i čvrsto pogledao. »Hm, hm... Dakle, to su naše buduće učiteljice!... Lijepo, lijepo, a znadete vi da ćete i u daleka, siromašna sela?!«

»Ja ću u Primorje!« glasno i ozbiljno će Branka.

»Tako, tako!... A molim vas, zašto?«

»Da čuvam naš narod.« Marica se oduševila i ogrlila Branku. Sve smo se uskomešale. Gospodin reče ozbiljno. »Ja vjerujem da ćete vi to i učiniti!«

Sve smo bile vrlo ponosne da smo si odabrale upravo tu drugaricu.

Krajem rujna 19..

U našoj radionici: sjedimo nas troje za stolom i svaki je zaposlen. Ja pripovijedam o školi, to jest o svemu onome što sam nova naučila. Naš pomoćnik je vrlo bistar mladić. Doznala sam da se sprema za veliku maturu. Veselim se tome. Dogovorili smo se da ćemo zajedno raditi i uz knjige. Već vježbamo gramatiku našega jezika. Mali Tonček pažljivo sluša što mi razgovaramo. Sve više volim toga zagorskoga dječačića i sretna sam, što mu je bolje nego mnogim njegovim drugovima. Kada bi ljudi znali kako mali naučnici mnogo trpe! I zašto su mnogi poslodavci tako tvrdi i okrutni? Pa i oni su bili takvi, mali siromašni dječaci!

*

U radionicu nam dolazi često i Olga. Ostaje dugo s nama i razgovaramo. Naš pomoćnik veli da je ona vrlo pametna gospojica i da će sigurno postati profesorica. Bila sam malko povrijeđena. A ja? Zar ne bih i ja mogla to biti? Pomoćnik se nasmijao i rekao: »Vi, Darka, nikako! Vi ste slab račundžija i previše rado gledate u oblake.« Tako se, dakle, o meni misli!?

Nijesam više govorila. Mali Tonček se stisnuo k meni i šanuo: »Nemojte se žalostiti, gospojice Darko, i ja ne znam dobro računati.«

*

U školi smo osnovale društvo koje smo prozvali »Mala pomoć«. Dugo smo smišljale ime našemu društvu i onda smo se složile za ovo. Mi, zbilja, možemo malo pomoći, pa je onda to ime najprikladnije. Htjele bi da barem o Božiću bude dobro onima koji zimi nemaju tople sobe, ni tople hrane. Poznajemo već nekoliko staraca i starica i oni su zabilježeni u našoj knjizi. Sada ćemo sabirati pripomoći među znancima. I u našem domu je sada teško. Mama mora strahovito štedjeti. Ipak znam da je mnogima i mnogima gore od nas. Njima treba pomoći.

*

Moje drugarice su vrlo dobre i jako zauzete za »našu stvar«. Imamo stalne sastanke. Donosimo različite sakupljene stvari za naše potrebne. Ali i još nešto: naš časopis! Olga i ja pokrenule smo list za naša »književna djela«. — To je pravo slavlje na svakom sastanku. Marica je pravi pjesnik, Branka crtač, Olga učenjak! Time mnogo zaslužimo i sve spremamo u blagajnu »Male pomoći«. Jako smo zaposlene.

*

Donijela sam časopis našemu pomoćniku. On je bio oduševljen i rekao da će nam sam nešto napisati. Otklonila sam. Lice njegovo se snuždilo, zavinuo je rukav i bez riječi radio dalje. Opazila sam ožiljak na ruci. »Od čega vam je to?« — »Kad sam bio još dječak, dugo sam jedanputa kosio. Umorio sam se i posjekao. Ja sam radnik od svoga djetinjstva, imate pravo, kako bih ja pisao u vaš list!«

Osjetila sam kako mi krv navire u lice, i mislim da sam sa suzama u očima rekla: »O, ne! Nemojte me krivo shvatiti. Nije toga radi. Mi smo, znate, posvema žensko društvo.«

*

Danas sam bila kod Olge. Sada više ne dolazim k njoj svaki dan, imam odviše dužnosti. No vrlo mi je teško, ako dulje nijesam kod nje. Tu je moj drugi dom. Volim njene sestre, umnu Maru i veselu Danicu, a divno se razumijem s Krešom. On je već na sveučilištu i svira u klavir... kao nitko drugi. Dugo znam uz njega sjedjeti i slušati ga. Danas sam također bila pokraj njega i gledala u njegove bijele ruke kako vješto prebiru po tipkama.

»Krešo, jesi li Ti već kosio? On je prestao svirati. Čini se da se razljutio, a onda se grohotom nasmijao. »No znaš, Darko, što Tebi sve ne pada na pamet« — i svirao je dalje.

*

Jedna tužna večer! Naš Tonček se danas vratio iz zanatske škole sav smućen. Kad je došao do mene, jako je zaplakao. »Tonček dragi, moj mali, što ti je?« Isprekidano, u grčevitu plaču, pripovijedao je kako su ga u školi osumnjičili da je nekom drugu ukrao deset dinara. »Zašto se nijesi obratio gospodinu učitelju?« Tu je provalila sva bol. »Ni on mi nije vjerovao!«

»Tonček, umiri se. Ja ti potpuno vjerujem! Sama ću otići u školu.« Tonček je prestao plakati, ali te večeri nije bilo više smiješka na njegovu milom licu.

*

Dobili smo krasnu narudžbu. Treba izraditi veliku škrinju iz nekoliko vrsta drveća. Imaćemo svi posla. Siromašni tata opet se razveselio. U maminim će rukama biti koji dinar više. Od svih se ipak najviše radovao naš pomoćnik. On voli stvari koje nijesu obične i svakidašnje. S osobitim zadovoljstvom rješava teške zadatke. Sad će naša književna djela malo spavati. Ruke ćemo zaposliti drugim radom. Želimo načiniti vrijedno ručno djelo.

*

Bila sam u Tončekovoj školi. Stvar se pročistila. Dokazana je nevinost našega dječaka. Gospodin učitelj bio je vrlo prijazan s Tončekom. Ipak znam da će njegovo malo i nježno srce dugo toga radi bolovati.

Mučno je i gorko biti ponižen.

*

U nedjelju smo bili na izletu. Cijelo naše žensko društvo, braća nekih drugarica, Krešo, naš pomoćnik Ivo i Tonček. Otišli smo u tatino rodno mjesto. Već u maloj željeznici bili smo bučni i nestašni. Svi smo zaboravili na školu, pa i meni je uspjelo da nijednom nijesam pomislila na sutrašnju računsku zadaću. Pomisao na nju sve bi mi pokvarila. Pa ipak, morala sam paziti da nitko ne primijeti koju tajnu suzu u mojim očima. Sjećala sam se posljednjega Velikoga tjedna kada sam s ocem prolazila ovim istim putem. Bio je veseo, pun šale i riječi. Gotovo svaku kućicu uz prugu je poznavao. Najednom sam osjetila upravo kao udar u srce: ovuda neće otac prolaziti nikada više, nikada više!

Gledala sam naše cijelo društvo. Olga i Marica dokazivale su nešto Ivi, a drugi svi su pjevali. Krešo je udarao u gitaru. Brat jedne drugarice se sagne do moga uha i šane: »Zašto ste poveli toga vašega pomoćnika?« Gledala sam ga začuđeno, a on nastavi: »Ne spada u naše društvo!« Nešto u meni planu: »Ne spada!?... A zašto da ne!?« Mladić načini kretnju kojom je oponašao Ivino držanje. Ustala sam i glasno rekla: »Onda ne spadam ni ja ovamo. I ja sam ne samo đak, već i radnik!«

Pjesma je bila glasna i nitko nije čuo naše riječi. Samo Krešo je dignuo oči sa gitare, a ja mu pogledom pokažem na Ivu. Kasnije mi reče da je odmah shvatio što je bilo i zato se mnogo družio s pomoćnikom. Zapravo, obojica su umjetnici. Zar ne vele oni koji dolaze u našu radionu da su Ivine stvari prava — pjesma?!

Kad smo izašli iz male željeznice, udarili smo ravno prema starom gradu. Put nas je vodio uz očevu rodnu kuću. Danas je ona, i vrt, i livada, i polja, u tuđim rukama. Ah, bolje je o tome ne misliti. Krešo je tu stao i zasvirao očevu najmiliju pjesmu: »Prišla bo spomlad!« Marica se snuždila. Ja se gotovo nijesam mogla ni dići sa staroga panja na kojem je — kako mi je pričao o Velikom tjednu — sjedio moj otac kao mali, nestašni pastir. Svijet se stao sakupljati, i mi smo otišli dalje. Mislila sam na mamu — i snaga je opet ušla u mene.

Kod staroga grada nastalo je pravo oduševljenje. Vidik bio je prekrasan. Stali smo puniti naše gladne želuce. Zalogaji su samo nestajali. Pokazalo se da naše žensko društvo ima izvrsnu volju za

jelo, a muškarci? — Bili su ko pravi vukovi. Tonček je trčkarao tamo, ovamo. Smijao se mnogo. Bio je svima od pomoći. Zapazila sam da izbjegava mladića koji Ivu nije volio. Zar je mali čuo? — Svi smo hranili Tončeka. On se jadnik već otimao od tolike ljubavi.

Kad smo se vraćali, zadnji bili smo Ivo, Tonček i ja. Krešina gitara veselo je pozdravljala taj dragi kraj, a uz nju se začu otegnuta i tugaljiva neka pjesma. Pogledam: u Ivinim ustima krasna mala sviralica: »Otkuda vam to?« — »Dok ste se vi odmarali, (Krešo i ja smo razgovarali) ja sam izradio tu sviralicu za vašega oca. To je drvo iz njegove zemlje!« Bila sam neizmjerno zahvalna Ivi za taj čin. »A pjesma?« »Pjesma je iz mojih brdina. Danas je nakon mnogo godina prviput sviram.« Požurili smo se. Zvala nas je Krešina gitara.

Ljudi nas prijazno susretali i odzdravljali na naše pozdrave. Svi smo bili okićeni zelenilom i cvijećem. Tonček je imao pune ruke. »To je sve za vašu mamu, gospojice Darko!« Kako je lijepo imati uza se ljude, koji misle i na one što ih najviše volimo.

*

U našoj radionici je nov život. Stol je pun nacrta i nad njima nekoliko glava jedna do druge. Ivo tumači, a mi svi zapanjeni gledamo u prekrasne oblike na papiru. Zbilja, naš pomoćnik nije samo radnik — on je i umjetnik! Odvijali smo nacrte ocu. Našli smo ga u naslonjaču uz prozor. U ruci mu ležala svirala. Pažljivo je otac pregledavao nacrte, a onda reče: »Blagoslovljen onaj koji može učiniti

djelo da se na njemu i drugi okrijepe! Priredili ste mi veliku radost.«

*

Došla je Tončekova mama. Donijela je jesenskih plodova. Rasplakala se nad svojim Tončekom i nebrojeno puta zahvaljivala tati i mami. U maminim očima bile su također suze, a na njezinu lijepom licu tuga. Ona će tiho: »Nikad ne možemo previše učiniti djetetu koje je otrgnuto od svoga doma.«

Tonček se raspitivao za braću, za susjede, a najviše za svoju kravicu. »Kako joj je? — Nije li se premalo napasla? — Ne pusti li Mikić da je obadi grizu?« Sav se zažario od skrbi i davao majci savjete za dom, braću i blago. Mislila sam kako bi bilo Tončeku kod drugoga obrtnika. Vidjela sam krutoga čovjeka, bijedan ležaj u kuhinji na podu, slabu hranu, udarce, grube riječi. Srce mi se stislo i ja sam privila k sebi tu dragu glavicu. Bila sam sretna, da je našla zaklon pod našim krovom.

*

Učinila sam nešto. — Zar je moguće? — Ja? Još sva treperim od straha, ali i od sreće. Pošla sam u školu. Bilo je toplo i vedro jesensko jutro. Malo sam sjela na šetalište i zagledala sam se u krošnje: bile su zlatno žute i crvenkaste. Ljudi i djeca prolazili su pokraj mene. I najednom nije bilo više djece. Prestrašeno sam se digla. Treba brzo, brzo u školu. Prvi sat dolazi stari, dobri profesor. Požurila sam se. Kad sam došla do ugla — okrenula sam protivno. Napustila sam gradske ulice. Sve dalje i dalje. A onda, na jednom proplanku, bacila sam knjige i sjela pod široko i visoko drvo. Između grana modrilo se nebo, ptice su cvrkutale, potočić se nekud žurio. Sama u šumi! Ustala sam i pošla dalje, uz brdo, na široku bijelu cestu. Strašila iz vinograda širila su svoje crne, suhe ruke, a vrapci su skakali i valjali se u prahu. Psi su lajali, djeca se dozivala, a svuda naokolo neizmjerno, predivno nebo i sunce. Bilo je upravo divno, a najdivnije da sam bila sama, potpuno sama! Da nijesam imala teret na rukama, bilo bi još krasnije. Te tvrde knjige tiskale me i nametale mi sve jače i jače misao na školu. Što se »tamo« događa, a mene nema?!

Strašila iz vinograda bila su mi tako smiješna. Sada mi se činilo da tjeraju mene kao i vrapce. Zadnji sat je matematika, i onda dolazi on — strogi profesor, s naočarima što imaju zlatni okvir, a iza tih oštre male oči. Sve mi se smračilo. Bila sam gladna, tužna i jako nesretna. Što će reći otac, mama? Drugarice?!

Odlučno sam okrenula... Dugo sam hodala... Škola je bila daleko. Umorna i vruća šuljala sam se hladnim školskim hodnikom. Na zaokretu, upravo preda mnom — profesor pedagogije. Začuđeno me gledao: »Zar vam nije bilo dobro? — Smetalo me vaše prazno mjesto. Nije bilo vašega pozornoga pogleda.« Ni riječ nijesam mogla progovoriti. Mislila sam, ako otvorim usta da će mi kroz njih iskočiti srce. Stari gospodin digao mi glavu, a suze ravno u njegovu ruku. »A — tu nešto nije u redu. — Brzo, Darka, istinu! Otkuda dolazite?

»Iz — iz — šume!« »Iz šume! — Tko je bio s vama?« »Nitko«. »Dakle, sama? I bilo je lijepo?« Pogledala sam u profesora. Ispod sijedoga brka

*

smiješila se usta, a onda se opet skupila. »Zašto ste to učinili?« — »Ne znam. — Došlo mi je tako.« Opet se sijedi brk pomaknuo: »Zar vama više puta tako nešto dođe?« Prošao me več sav očaj i užas. »Da, više puta, sama se iznenadim, nešto je u meni i to onda — provali.«

»Hm, hm« gladio je gospodin svoj brk »tako dakle!« Gospodin me poveo hodnikom do razreda. Vrata zatvorena, drugarice su bile u gimnastičkoj dvorani. »Ispričaću vas kod gospođe razrednice, pođite u dvoranu.« Dobri, stari gospodin! No od zadnjega sata ipak me nije spasio. Nijesam znala ponoviti zadatak. Kako se to dogodilo? Svaka brojka koju sam napisala dobila je crne, suhe ruke i tjerala me od ploče. — Glas profesora dolazio je kao iz velike daljine, u razredu bila je grobna tišina. Kao okamenjena gledala sam u naočari sa zlatnim okvirom. »Što vam je?« Odgovorila je moja glava, koja je udarila o ploču... I onda. — Osjetila sam vodu na glavi, po rukama i po leđima. Ovako zalivena otvorila sam oči. Bio je konac užasnoga sata i konac moga izleta!

U listopadu 19..

Prošlo je mnogo, mnogo dana i ja nijesam ništa upisivala u svoju bilježnicu. Ni za to nemam veselja, tata je jako bolestan. I mama je postala nekud malešna — ili sam ja tako izrasla?

Tata leži tih, a lice mu je tako lijepo, kao nikada prije. Toliko je oslabio da ne može ni ustati. Tužnim smiješkom pokazuje na svoje blijede i prozirne ruke. Kad ostajemo začas sami, gleda me otac dugo, popravlja mi nabore na haljini i suze mu zablistaju u umornim očima. Gledam u te drage oči, milujem blijede prste, smiješim se, a osjećam kako mi u srcu raste neka nova, nepoznata bol. Što će mi otac reći? Što misli? Ulazi mama, tatino lice se razvedri. Svi sakrivamo svoje boli, pričinjamo se radosni, a ja znam da je svemu kraj. Zna li i tata?

Prolazim gradom, susrećem ljude, a oko mene stalno šaputanje: svemu je kraj. Onda se sakrivam u tamni kut crkve i plačem.

———

Jučer nas posjetila Maca, kumče mojih roditelja. Dugo je već nijesmo vidjeli, jer su njezini roditelji otselili iz našega grada, tamo kraj rijeke Mure. Maca je bila jako vesela djevojčica, no sad je stajala uz očevu postelju, tiha i tužna. Tata joj pružio obje ruke: »No, Macice, zar mi nećeš ništa pripovijedati?!« Maca nas je sve pogledala svojim ži-

vim crnim očima, a mama reče: »Da, dijete, tvojem kumu je bolje, samo pripovijedaj.«

Maca se malo namještala na stolcu, a onda poviče: »Da znadete što sam doživjela! Zbilja je bilo vrijedno ići u Budimpeštu.«

»Pa kako si tamo došla?« nasmiješi se mama.

»Pozvala me naša gospođa susjeda. Njeni rođaci imaju svoj posjed kraj Budimpešte. Pozvali je da dođe preko ljeta k njima. Mi smo u prijateljstvu s tom gospođom. Naročito se nas dvije volimo i slažemo: gospođa i ja. Ona me zove »prepelica« i ne prođe dan da »prepelica« ne uleti u njezin dom i kljucka fine kolačiće kojih je uvijek po tanjurima. Da. — Obećala mi gospođa da ću i ja poći s njome na ljetovanje. Kako sam se silno razveselila!

Mama me svaki dan učila kako se moram vladati, jer su oni tamo »velika gospoda«. Sve sam slušala, ali u sebi mislila: stalo meni za gospodu! Glavno je da ću se voziti željeznicom, pa onda kolima.

I još nešto! Gospođa mi povjerljivo kazala da ima i malih konjića na kojima i djeca jašu, ali o tom sam pred mamom mudro šutila. Zamislite! — jahati! Pa to je vrhunac sreće — ah, bilo je božanstveno!

Na tatinu licu izlila laka rumen, grozio se prstom Maci, a ona se smijala i mahala rukama i nogama. »No onda«? upita tata.

— Da, da. Ali eto jada! Gospođa je oboljela, a sve je već bilo spremno. Ona nikako nije mogla na put. Bila sam očajna. Ode moje divno ljetovanje! Pa ipak! Dogodilo se drugačije. Jednoga jutra

pošalje mi gospođa po svojoj djevojčici pismo. To su pisali gospođini rođaci i pozvali me da svakako dođem, a oni će pred mene u Budimpešti na stanicu. Odredili su točno vrijeme, poslali mi sliku stanice i označili izlaz gdje će me čekati. Pisali su neka se točno držim uputa, jer je taj dan nekakva svečanost u gradu. Biće više svijeta, a stići će i neka društva iz pokrajine. Pisali su da će me na tom izlazu zvati imenom i prezimenom, a ja ću se njima onda javiti.

— Mama isprva nije htjela ni čuti o tom da sama putujem. U sretni čas smo doznali da je tu na odmoru neki željezničar koji putuje isti dan i koji će o meni voditi brigu.

— Mama mi je dala na put slasnih kolačića i dobrih savjeta. Kolačiće sam brzo pojela, a mnoge savjete sasvim zaboravila. Ne — sve ipak nijesam.

— Tata me povjerio dobroćudnom željezničaru. U početku sam čula u željeznici dosta naših riječi, kasnije — što dalje, to manje.

— Kraj kojim sam putovala nije me oduševio. Ne volim toliku ravnicu. Koliko je ljepše naše Zagorje! Dugo smo se vozili. Uistinu je bilo dobro da sam imala putnoga druga. Pripovijedao mi je o ljudima koji tu žive, o njihovu blagostanju. Tu nema glada, kao kod nas.

— A zašto ima u Zagorju više kućica nego u toj bogatoj ravnici...?

— Da, da. Pripovijedaću dalje. Stigli smo na golemu stanicu. Koliki svijet! Teško bi bilo meni bez dobroga željezničara. Odveo me na označeni izlaz. Tu se sabrala neka društva s barjacima. Netko

je držao govor. (To su društva iz pokrajine, pa ih sada pozdravljaju, protumačio mi pratilac). Tek što je govornik završio, čula sam jaki, muški glas: »Maca Kralj«! — I upravo sam se htjela odazvati, kad zaori gromki »eljen«* iz stotinu grla.

— Svijet se stišao, a govornik nastavi. Opet sam čula isti glas: »Maca Kralj« i opet sam htjela zaviknuti, ali sada još jače zaori: »eljen, eljen!«

— »U vis obje ruke«, reče željezničar, i ja sam lebdjela u zraku s uzdignutim rukama. Oko mene sve »eljen«. U isti čas protura se do nas neki otmjeni gospodin koji se jako smijao. »To si ti! Vidiš kako su te slavno dočekali u glavnom gradu Mađarske. Hajdemo na kola«.

— Brzo smo nestali iz mnoštva. Obojica su mi razjasnili cijelu stvar.

Svi smo se smijali, a Maca najviše. Njezin smijeh bio je sličan smijehu grlice, i tata je postao tako veseo da je mama presretna izljubila Macina lica i rekla:

»Ti si, dijete, donijela radost u naš dom. Hvala ti.«

Maca je ostala kod nas nekoliko dana. Dok je ona tu bila, nijesam ništa zapisivala. U našem domu orio se smijeh, i tata se uvijek jako veselio kad je »eljen Maca« bila uz njega. (Tako je tata sada nazivao Macu).

Sada je opet sve mirno i mnogo spominjemo dragu »prepelicu« koja je otprhnula na obalu Mure.

* Eljen mađarski znači živio.

*

Dobili smo pismo iz Zastave. Sve četiri stranice bile su ispisane tetinim jasnim rukopisom. Poziva nas u berbu. Na koncu još dodaje neka dođe svakako i Marica, mala domaćica. Biće za nju svašta.

To pismo živo me sjetilo prekrasnih dana na Zastavi. Čeznem za brezovom šumicom i za proplancima nad našom rijekom. Zamišljam kako se jesen uvlači u šumu i kako bojadiše zelene listove žuto i crveno. Sva šuma će se pod njenom rukom lagano izmijeniti. Jesen je velika umjetnica u slikanju!

Ovajput ćemo skrenuti dalje od Zastave, na brežuljak koga zovu »Veselica«. Na »Veselici« zaboravi čovjek sve jade, sve brige, zato »svi k nama«, poručuje stric. Kad sam pročitala pismo, rekao je tata: »Stric Tomo još ne zna da mene nikada više neće biti na njegovu čarobnom brežuljku«.

Postali smo tihi i žalosni. Mama je gledala u tatu i smiješak se pokaže na njenim usnama. »Sjetila sam se prve godine kad je stric dobio taj posjed. Znaš li što je rekao? Nigdje nije pogled na zalaz sunca tako krasan kao s naše Veselice. Neki se složili s njim, a neki se smijali i uvjeravali strica da je zalaz sunca sa svakoga brežuljka jednak. Bilo nas je dosta i sjedjeli smo ispred klijeti na dugačkim klupama. Stol je bio pun mirisna pečenja, vanrednih kolača, grožđa i slatkoga mošta. Bilo je i tankih boca staroga vina. Društvo se razigralo, raspjevalo. Najednom sav se zapad zažario. Sunce je tonulo za daleke vrhunce gora. Gosti se malo stišali. Svi smo gledali prekrasan prizor. Stari jedan gospodin odložio je svoju lulicu, izvadio rubac,

otro suzu i prošaptao: »Bože moj, još nikada nijesam vidio tako divan zalaz sunca«. Začas svi su zamuknuli, a onda zaori smijeh strica Tome: »Zar nijesam rekao da je najljepši zalaz sunca na Veselici!«

Tata se srdačno smijao i ostao je vedar čitav dan.

*

Na berbu idemo: Marica, ja i Tonček. Molila sam tatu da i mali pođe s nama. Neka se dijete proskače brijegom i livadom. Neka osjeti slobodu i opet vidi selo. Kad sam rekla Tončeku da će s nama, sve mu se uha zacrvenila od sreće.

*

Nijesmo bili na berbi. Tata je tako oslabio da se nijesam usudila otići. Što bi bilo da me traži, a ja bih bila daleko od njega?

*

U našem tihom domu bilo je opet nekoliko veselih časova. Pomoćnik, naš Ivo, pripovijedao je o svom rodnom kraju, o selu u planini, o svojoj kućici, a najviše o majci. Živ dječak, često žestok i prkosan, bio je nježan i dobar svojoj majci. Majka je neizmjerno voljela svoje živo i darovito dijete. Puna straha iščekivala ga ispred kućice. Mali Ivo znao je daleko otići, verati se po golom kamenju svojih planina i onda se blistavih očiju, razderane košuljice i krvavih nogu vraćao u svoj dom. Ivo je već izdaleka ugledao svoju majku. Vidio njezino zabrinuto lice, i onda začas skočio pred nju, zario

svoju zažarenu glavu u njezino krilo i smijao se on, smijala se i majka.

Kasnije, kad smo ostali sami, rekla je mama: »Sve mi je miliji naš Ivan. Tko toliko voli svoju majku, dobar je čovjek«.

Krajem listopada 19..

Nešto se zbilo što me strahovito uzbudilo. Stišćem ruke, suze mi naviru na oči, no što da ovdje učinim? Da sam odrasla i da smijem nešto reći, zaviknula bih čitavom svijetu: »Dosta je, budite ljudi, imajte srca!«

Upao u našu radionicu dječak. Krv mu curila iz nosa, jedno mu oko posve nabuhlo. Dječak je potrčao u kut i vikao: »Ne dajte me, pomozite!« Bio je to naučnik našega susjeda bravara. Dječakovo tijelo trzalo se u teškom plaču. Naš Tonček reče ogorčeno: »Imbro dobiva više batina nego kruha.« Doznala sam svu istinu. Dječak spava u mračnom pretsoblju na podu, prvi se diže, loži vatru i dobiva oskudnu hranu. Obavlja sve teže kućne poslove. Slabo je obučen. Za najmanji propust dobiva batine. Htjela sam odmah poći do okrutnoga bravara, no pomoćnik me zadržao:

»Zar mislite da bi štogod pomogli dječaku? Čitava ulica zna toga čovjeka. Bio je već i prijavljen. Ne pomaže ništa. A takvih bravara i takvih Imbra pun je svijet. U suzama i krvi pripravljaju se ta djeca za svoj budući kruh.«

Obrisala sam bijedno lice Imbrino, kad dojuri k nama susjed bravar, sav crven i razjaren:

»A tu si ti!« i pođe prema dječaku.

Stala sam pred čovjeka, sklopila ruke, ali ni jednu riječ nijesam mogla izreći. Bravar me pogledao i onda govorio običnim glasom:

»No, dobro, neću te više tući. Zahvali gospođici Darki. Da nije nje, znao bi ti!«

»I nikad ga više nećete tući?«

»Tako dugo ne, dok opet štogod ne skrivi.«

Jadni Imbro, kako je teško ovakvom dječaku i može li znati da li je što skrivio!

Bravar je otišao s Imbrom. Stajala sam i razmišljala što bi se moglo učiniti. Gledala sam u našega Tončeka. Osjetila sam beskrajnu samilost. Nikad ne smije to dijete osjetiti takav bol i takvo poniženje. Ja ću bdjeti nad njim, kad već ne mogu drugima pomoći.

*

Opet nijesam dulje otvarala svoju bilježnicu. Bilo je mnogo zadaća, posao u radionici, pa briga i tuga u domu. Više puta bi na glas zaplakala, no mamina bol me opominje da zadržim svoje suze. Mama je blijeda, tiha — nikad mi se nije učinila tako lijepa. Uveče kad rastvori svoje pletenice izgleda kao svetica i mučenica. Ruke su joj umorne i klonule, pa često želi da je počešljam. Kose su joj duge i mekane. Mislim da je mama nekada bila vrlo ponosna na taj svoj ukras. Kad joj danas govorimo o tome, ona se samo malo nasmiješi.

Najviše češlja mamu Marica. Nitko nije tome tako vješt kao ona. Mama se tada odmara i razgovara s Maricom kao sa svojom najboljom prijateljicom. Onda sjedim uz tatu i tako mi je lijepo pri

duši. Zaboravljam na tatinu bolest i čini mi se da smo mala sretna porodica.

*

Opet jedan prekrasan dan!

Pozvala me Olgina mama da pođem s njima na selo, na posjed njihova kuma. Tati je bilo bolje i ja sam se od svega srca odazvala tome pozivu. Veselila sam se što će ići i Olgina mama. Ona će nam cijelim putem pripovijedati zanimljivosti iz svoje mladosti.

Na selu nas dočekali nada sve srdačno. Za gostoljubivim stolom bilo je vrlo veselo. Iza objeda išli smo u šetnju prema vinogradima. Put nas vodio uz školu. Svratili smo. Tu nas je pozdravila domaća učiteljica, gospojica Vjera. Osobito se poradovala Olgi i meni, svojim budućim »kolegicama«. Pozvala nas u školu. Otvorila je ormar i pokazala radove svoje djece. Mile, prostodušne sličice, vidjelo se da su ih sama djeca izradila. Gospojica Vjera pripovijedala je doživljaje svoje djece. Tko tako govori o djeci, taj ih i voli. Sretna su djeca koja se okupljaju u toj sobi!

Još tri godine i mi ćemo tako stajati u školskoj sobi i čekati svoju djecu. Srce mi udara jače kad mislim na budućnost!

Zajedno s dragom gospojicom Vjerom pošli smo u vinograd. Tu nas je čekao dug stol pun odabranih zalogaja. Kao kod strica na Zastavi. Sjetila sam se Đalskijevih zagorskih veselica gdje su se stolovi savijali od pečenih purica i masnih gibanica. U razgovoru i smijehu gotovo smo zaboravili maloga Zlatka, najmlađe dijete gostoljubive domaćice.

Upravo kad smo bili kod pečenke, čuo se Zlatkov glasić: pika, pika!

»Pogledaj, Darka«, reče Olgina majka, djetetu je nešto, valjda ga štogod bode«.

Stanem ga pregledavati. On me odgurne i još jače poviče: pika, pika, pika! Uzverao se mali i gotovo već leži preko stola, prstićem pokazuje na viljušku, a onda zaplače: pika, pika!

Pogledam Zlatkov pribor. Nije imao viljuške. Svi smo se u sav glas smijali. Zlatkove smeđe oči gledale nas ozbiljno i začuđeno. Govorio nije ništa. Dobio je »piku«. »Pikao« pečenu puricu i s najvećim zadovoljstvom nosio u svoja ustašca.

U sumraku smo pošli prema stanici. Bila sam najviše uz gospojicu Vjeru. Vrlo sam je zavoljela. I ja želim da budem takova učiteljica. Dobra, svima dobra, a najviše djeci.

*

Prošao je i moj rođendan. Dobila sam prekrasan dar: djela Turgenjeva i Nazora. Neizmjerno se radujem i ne znam kako da izrečem svoju zahvalnost Marici, Olgi i našem pomoćniku. Oboje sam već dugo željela. To je dragocjeni prilog mojoj maloj knjižnici. Kad budem učiteljica na selu, znam da će mi Turgenjev i Nazor biti prekrasni drugovi. Od mame i tate dobila sam lijepu ružičastu haljinu. Takvu haljinu nijesam nikada imala, tako lijepe boje nijesam još nikada vidjela. Samo nekada, prije nekoliko godina imala je moja lutka takvu vrpcu u kosi. Na mojem stoliću je kita bijeloga cvijeća. Neizmjerno volim te klinčiće i ruže, među njima je i neki strani nepoznati cvijet, neobično miriše.

— Taj cvijet je iz onoga kraja za kojim ti čezneš i koji ćeš vidjeti kad postaneš učiteljica — rekla je mama.

— Iz Dalmacije!

Sretna sam!

*

Divni dani! Naše djelo je dovršeno. Umjetnički izrađena škrinja izložena je. Svijet se čudi i divi. Svi pitaju tko je izradio tu savršenu rukotvorinu, jer uz nju stoji samo natpis naše radionice. Pomoćnik nije dao svoje ime. Rekao je da je to rad zajednice.

Tata se silno raduje tom uspjehu i proriče Ivi veliku budućnost.

U kuću je ušao i lijep novac. Sirota mama malo će ispuniti svoju pustu smočnicu. Tih dana nije joj lice tako jako svetačko. Što više, ona se i našali kad nosi ocu kakav fini zalogaj. I moj želudac je zadovoljniji, a ja ne trebam govoriti: »Hvala, mama, ne mogu više!« Koliko puta bih još tako rado jela! Da sam više uzela, ne bi mami dosta ostalo.

Mama, ljubljena mama! Na selu ću te hraniti samim pilićima!

Već drugi dan dobili smo dvije narudžbe za slične stvari. Svi smo sretni.

———

Moja škola! Bilo bi u njoj lijepo da nema matematike. Mnogo sam mislila o tome kako bi se đacima pomoglo. Najbolje bi bilo da ne moraju učiti onaj predmet koji im je suviše težak. Zar je potrebno da se sve zna?

I još nešto. Tako sam se radovala da ću doznati kako treba uzgajati djecu, a učimo o mozgu i živcima. Valjda se mora tako početi u predmetu koji se zove pedagogija, no to je sve tako zapleteno i teško kao i matematika.

No zato je divna Odisejada!* Tu je sve tako jednostavno, a u isto vrijeme čudesno.

*

Olga i Marica su izvrsni matematičari, i one nastoje da zavolim taj predmet. To je potpuno nemoguće. Kako da zavolim brojeve? Što će mi? Za posljednju zadaću obratila sam se na Krešu. (Bilo me stid da molim našega pomoćnika). On je potanko sve tumačio. Kad je svršio, upitam ga:

— Voliš li ti Odiseju?

Krešo me pogledao prenerazeno.

Onda je tako žestoko udario knjigom o stol da sam se sva stresla.

— Razumiješ li ti što sam ja tebi sada govorio?

— Ne, upravo ništa.

Krešo se sada nasmijao, otvorio knjigu i prekrasno mi čitao najljepša mjesta iz Odiseje.

———

* Velika pjesma (epos) u grčkoj književnosti.

U prosincu 19..

Teško mi je. Danas sam sjedjela uz prozor i učila. Počeo je padati snijeg. Pahuljica za pahuljicom. Sav vrt se izmijenio. Gledala sam kako pahuljice sjedaju po granama, kao male vesele ptičice. Bilo je tako bijelo i tako veselo. Najednom čujem mamin glas:

»Darka, ti opet ljenčariš!«

Pogledam mamu. Na licu joj smiješak, ali u glasu prijekor. Mama je otišla k tati. Meni se činilo da uz svaku pahuljicu čujem: opet, pa onda: ljenčariš. Znam, prečesto zaboravim na knjigu pred sobom, mislim na drugo, zar je to lijenost?

Mama ima pravo. Pa ipak! Tako bih rado da bar jedan dan nestane svih školskih knjiga i da trčim među mekanim i veselim pahuljicama!

*

Adventsko je vrijeme. Pred mamom na stolu je hrpa šarenih papirića. Ona izrađuje stvari za božićno drvce. Mala srca, zvijezdice, košarice, papučice, svašta mama znade. Pomažem joj. Iza večere dolazi i naš pomoćnik. I on izrađuje nakit. Njegovi prsti stvaraju prava mala čuda. Tata sjedi u krevetu i sve ove dane je vedar i veseo. Rado pripovijeda o svom djetinjstvu. Bio je živ i nestašan dječak. Poznalo ga svako drvo. Razderao je mnoštvo platnenih hlačica i dobio još više batina. Volilo ga čitavo selo.

Njegova pjesma najdalje se čula, a sviralica najljepše svirala.

Tada pripovijeda mama. Ona je uzrasla u velikoj i strogoj kući. Za stolom su djeca smjela govoriti samo onda kad bi ih otac štogod zapitao. Kad su djeca dorasla do škole, prestala je svaka igra. Samo se čitalo. Otac je čitao Sveto pismo, majka je šila, a starije djevojčice joj pomagale. Prije spavanja svi su zajedno na glas molili večernju molitvu. Zatim su poljubili oca i majku u ruku i bez riječi otišli u veliku sobu gdje su sva djeca zajedno spavala. Kad su bili u posteljama, došla je njihova majka, poljubila ih u čelo, prekrstila i pokrila. Djeca su molila majku neka ostane s njima, ali otac nije dopuštao. No kadikad ipak je otac popustio majčinoj molbi. Tada je došla majka, sjela na krevet moje mame (ona je bila najmlađa i ljubimica u kući) i čitala djeci priče. Djevojčice bi uvijek slušale tužnu pripovijest o Genovevi, a dječaci o Robinzonu. Genoveva bilo je ime i jednoj maminoj sestri.

Tata se smiješio i rekao mami:

— I upravo smo se nas dvoje sastali, ja, divlji dječak, ti, sveta djevojčica!

Gledala sam u mamu. Njoj uistinu pristaje njeno ime: Marija. Tako je dobra, mila i lijepa. Sirota mala Marija! Ona se nije smjela smijati kao njena Darka. Meni se tako sažali moja mama i osjećam kako je neizmjerno ljubim.

Još malo i eto Božića! Možda je čudno, no ja bih voljela da je već prošao taj dan. Kome je na Božić lijepo? Onome tko ima toplu sobu, dobru hranu i dobre ljude oko sebe. Mislim na djecu u

susjednoj kući: žive u podrumskom stanu, majka im je bolesna, a otac tumara ulicama i traži zaradu. Zašto je nekome tako teško, tako strahovito teško?

Naše društvo sabralo je hrane, odjeće, novaca, no to je tek za jednu, dvije porodice — a tko će drugima pomoći?

Naš Tonček ide za Božić u svoje Zagorje. I on je siromašan, ali Božić na selu je sasvim drugačiji od onoga u gradu. Tamo gotovo svi jednako žive. Nitko nije u podrumu. U badnjoj noći će sva mlađarija i svi koji mogu hodati poći na ponoćku. Paliće praskalice, nositi fenjere. Selom će oriti pucnjava iz mužara. Biće živo i veselo.

A kod nas? Kako će biti u našem domu? Mama veli da je Božić u srcu čovjeka i da je to ljepši što je čovjek Bogu bliži.

Kad bi svi tako mislili!...

*

Danas sam bila u pohodima kod drugarice Erne. Kod njih je veoma otmjeno. Ona ima sama za sebe sobu. Sve je ružičasto: i pokućstvo i prevlake i zastori i sagovi. Prekrasna soba. Nikad nijesam nešto takvo vidjela. Našla sam Ernu svu zaplakanu. Bila je neizrecivo vesela kad sam došla. Grlila me i cjelivala.

— Sad neću više plakati, jer nijesam sama.

— Zar nije tvoja mama kod kuće?

— Nije nikada. Uvijek je na sjednicama i čajankama, a tata je u banki cijeli dan. Da nema naše Jagice, pobjegla bi iz te kuće.

— A tko je Jagica?

— Naša djevojka. Zlatna je.

Erna me vukla kroz sobe. Vikala je u sav glas: »Jagica, Jagica, evo gospođice Darke. Molim vas načinite nam finu kavicu.«

Jagica je mila djevojka. Došla je k njima prije dvije godine iz Zagorja, iz blizine Tončekova kraja.

»Jagice, znate li gdje ćemo južinati? Kod vas, slobodno? I vi ćete s nama.«

Jagica se smijala i povela nas u svoju sobicu.

Kako je u Erne sve ružičasto, tako je ovdje sve bijelo. Bila bih sretna, da imam takvu sobicu kad budem učiteljica.

Jagica me prijazno gledala i rekla:

»Nije svim djevojkama koje služe tako kao meni. Da znate kako neke žive! No meni je krasno. To zahvaljujem gospođici Erni. Ona za mene sve određuje«.

»Znaš, Darka, moja mama je tako zaposlena u svojim društvima da je meni prepustila brigu za Jagicu. Moram reći da je mama vrlo dobra, ali imade malo vremena za dom. A daje nam sve što je zamolimo.

Jagica je u svojoj sobi prostrla sto, i mi smo veselo sprovele to poslijepodne.

Osobito sam zapamtila ove Ernine riječi:

»Kad budem gospođa kao što je sada moja mama, ja ću se brinuti da svim djevojkama bude tako kao što je danas našoj Jagici. To sam čvrsto odlučila i to ću provesti.«

Pripovijedala sam mami i tati o tom posjetu. Mama me pitala:

— Zar bi ti jako željela svoju sobu?

— Ne, mama, onda bih bila sama. Meni je ljepše da sam kraj tebe i da prije spavanja razgovaramo. A kada budem učiteljica, onda bih htjela lijepu svoju sobicu.

Mama me nježno pogladila i rekla:

— Dade li Bog, i to ćemo doživjeti!

*

— Mala pomoć — je razdijelila svoje božićne darove. Nešto je dobio Blažun Andraš, stari prosjak koji već godinama k nama dolazi. Drugi, veći dio darova i novca dobila je Eva P., sirota udovica s troje djece. Najmlađe dijete još je u povoju. Ima malu, malu glavicu i crne očice, kao dva zrna borovice. Ustašca mu nalikuju otvoru male bočice, a ručice! Bože moj, kako je slatko takovo djetešce!

Nosile smo okićeno božićno drvce, toplu odjeću, povrća, voća i slatkiša. Bilo nas je šest. Put je bio dalek, baraka u polju, iza željezničke pruge.

Gazile smo blato i snijeg i — ogladnjele.

— Da pojedemo vijenac smokava? — padne jedan prijedlog. Bila je to velika napast — i pojele smo smokve spremljene za naše štićenike.

Tješile smo jedna drugu: pa ima još dosta drugih stvari!

— Ali možda bi i njima bile smokve tako fine kao nama!

Pekla nas savjest. No prekasno. Smokve su ležale u našem želucu.

Kad smo otvorili vrata barake, postelja je bila tako blizu da smo gotovo pale na nju. Osim postelje bio je samo stol, dva stolca i mala željezna peć.

Najviše se zaprepastila i ražalostila Erna. Ona nije ni riječi progovorila.

Udovica je plakala, a djeca se veselila. Dječak je odmah zagrizao u jabuku. Majka mu dala nešto od novca koji smo donijeli i poslala ga po drva.

— Žuri se, sinko, dok ne padne noć.

Bilo nam je čudno oko srca kad smo se vraćale kući. Žalostile smo se i radovale. Bile smo vesele, što će naše sirotice imati na Božić drva i hrane, a žalostile se, što smo ih našle u takvoj bijedi. I mi smo gotovo sve siromašne djevojčice, ali kod nas je drugačije. Naše siromaštvo je čisto i uredno. Prazan kut ispunjen je cvijećem. Tu je sve golo, prljavo i neuredno. Dugo smo o tome razgovarale. Erna je predložila da se udovici uredi baraka. To će ona izvesti, a mi joj moramo pomoći.

— Naš tavan je pun svega i svačesa. Sutra ćemo nešto izvući i ponijeti njima. Kad bude imala lijepe i čiste stvari, onda će biti i bolji red — rekla je Erna.

Sjetila sam se svoje majke. Ona siromahu nikada ne daje poderane ili zamazane stvari.

Mama veli: — Siromasi su kao i djeca. Za njih je dobro ono što je najbolje.

Na povratku u grad sreo nas jedan umjetnik koga je naša grupa dobro poznavala.

— Oho, što vi ovdje radite, male gospojice?

Erna mu ispripovijedala na dušak.

— O — rekao je umjetnik, vi ste uistinu neobične djevojčice.

U živu razgovoru pošle smo dalje i okružile uvaženoga pratioca.

Božić je prošao. Svi dani protekli su radosnije nego sam očekivala. Tati je bilo mnogo bolje. Na Badnjak je došla i Marica sa svojim ocem, i naš pomoćnik. Bilo nam je lijepo. Mama je priredila skromnu badnju večeru, a Maričin tata nas iznenadio finom ribom. Pomoćnik Ivo darovao je košaru južnoga voća i prekrasnih crvenih jabuka. Stavila sam ih ispod bora, sa obiju strana jaslica. Mami i nije pravi Božić, ako nema crvenih jabuka.

Jednu mama uzela ,ponijela tati i rekla:

— Prije dvadeset godina, uoči Božića, dobila sam od tebe crvenu jabuku, sjećaš li se?

Oboje, i tata i mama, držali su ruke na crvenoj jabuci.

Mama se pričinila tako mlada, kao nikada do sada. Tata je bio kao da i nije bolestan.

Maričin otac pripovijedao je o proslavi Božića u našem Primorju odakle je i on rodom. To je bilo vrlo zanimljivo. Onda je pričala mama, i naš pomoćnik. Voljela bih jedan Božić sprovesti u njegovim snježnim planinama.

Pitala sam Ivu bi li se to moglo izvesti.

On je odgovorio:

— I ja sam već o tome mislio. Za koju godinu proveli bismo tamo sve božićne dane — ako to bude vaša želja!

To će jamačno biti najljepši Božić!

U visokim planinama, punima snijega!

U siječnju 19..

Olga i ja bile smo u kazalištu. Gledale smo — Smrt majke Jugovića. — Nikad neću zaboraviti tu večer. Plakala sam nad nesrećom Kosovke djevojke i upravo sam ćutjela bol u srcu radi nesretne Anđelije. A majka! Uzvišena, hrabra i prekrasna. Tako ljubi prava slavenska mati. Bilo je takovih potresnih časova kakove još nijesam doživjela u kazalištu. Zar se može savršenije prikazati tu veliku majku? Zar bi itko mogao nadomjestiti našu slavnu umjetnicu* u toj ulozi?

Drugi dan smo Olga i ja glumile neke dijelove iz te tragedije. Naše kazalište bilo je bez gledalaca. Obukle smo dugačke haljine, pokrile glave koprenama i govorile sve što smo upamtile. Zaboravile smo na sve oko sebe. Nijesmo čule kad je ušao Krešo. Ja sam upravo govorila posljednje majčine riječi upravljene ruci Damjanovoj. Najednom se tiho oglasi klavir. Krešo je svirao posmrtnu pjesmu i taj čas bio je svečan i tužan. Onda je Olga stala govoriti pjesmu Kosovke djevojke, a brat je pratio na klaviru. Kad se svršilo, rekao je Krešo:

— Bilo je to lijepo. Osjetili smo čistu umjetnost. Ima ljudi koji žive samo za to osjećanje! — Govorili smo o našoj najvećoj umjetnici. Olgino i

* Marija Ružička-Strozzi.

moje udivljenje bilo je silno. Stvorile smo odluku da joj pođemo u pohode.

Sutra idemo! Vrlo smo uzbuđene.

*

Danas smo u školi pričale o kazalištu. O našoj odluci nijesmo govorile. Prirodno, upućena je samo Marica. Ona se također divi velikoj umjetnici, ali ne ide u pohode. Taj razgovor naveo nas na jednu sjajnu misao. Osnovaćemo grčko kazalište. Izvešćemo sve drame koje su u našoj knjizi. Prva će biti Antigona.

Moje prijateljice bile su tako oduševljene da su i pod satom o tome šaptale. Dobile su više ukora. Mene nije profesor opomenuo. Ja nijesam ni riječi progovorila. No to je i posve shvatljivo: bio je sat matematike. Onda zanijeme moja usta.

*

Večer je. Kroz pritvorena vrata čuje se tatino disanje. Mama također spava. Preda mnom su knjige. Moram još prevesti jedno dugo francusko štivo. Inače volim taj posao, ali danas ne otvaram knjigu. Sva sam u tome što sam doživjela. Bilo je to jučer. Sastale smo se na uglu naših gornjogradskih ulica. Prebrojile smo svoju imovinu. Ostale smo malo potištene. Sav novac bio je tek za tri karanfila. A kako bi bez cvijeća u pohode?

Spustile smo se niz brijeg i ušle u trgovinu cvijeća. Odabrale smo tri krupna, ružičasta cvijeta. Molile smo što više zelenila da kita bude veća i ljepša. Kazale smo da idemo u pohode našoj prvoj umjetnici.

— Zar? — čudila se trgovkinja, — no onda ću vam, zbilja, lijepo složiti.

Postale smo hrabrije. Veselo smo pošle. Žurile se da brzo stignemo do znamenite kuće. Uz stepenice išle smo lagano. Pred vratima nas ostavilo sve junaštvo. Onda — Olgin prst pritisnu zvonce i — svršeno.

Lice koje se pokazalo iza rešetkastoga prozora bilo je začuđeno i mrzovoljasto. Kad nas je ta osoba saslušala, postala je vrlo prijazna i otvorila nam vrata.

Stajale smo u salonu. Po zidovima same slike. Bezbroj fotografija, uvelih vijenaca, različitih narodnih vrpca. Zid se nije gotovo ni vidio.

I začas pojavi se pred nama slavna naša umjetnica. Teško smo govorile od uzbuđenosti. Predale smo joj cvijeće. Zahvalio nam poznat dubok i krasan glas. Pomilovala nas meka ruka.

Umjetnica nas povela do divana, sjela na sredinu, a nas smjestila uz sebe. Pitala nas za školu, zanimala se o našim osnovama za budućnost.

— Dakle, buduće učiteljice? Kako mi je to drago! Vaše zvanje i moje vrlo su slični. Mi odgajamo ljude. Što više umjetnosti nosimo u sebi, to ćemo više dati svojoj okolini. I glumac i učitelj moraju biti umjetnici.

Dosta dugo ostale smo u razgovoru.

Onda se digla umjetnica i donijela nam svoje slike.

Potpisala ih velikim i jasnim slovima.

Vodila nas salonom i tumačila nam slike. Bila je s nama vrlo nježna i srdačno se od nas oprostila. Pri odlasku je rekla:

— Da, skoro sam zaboravila, odmah ću vam nešto donijeti.

Umjetnica se brzo vratila.

— Izvolite ulaznice za sutrašnju matineju. Valjda znate, daje se u počast biskupa Dobrile — i ja ću govoriti.

Ostale smo same. U ruci nam fotografije i ulaznice. Bile smo presretne. Vraćale smo se ponosno kući.

Doma smo neprestano govorile o našem doživljaju.

*

U školi nas drugarice ispitivale o svim potankostima. Mnoge nam zaviđale na poznanstvu s velikom umjetnicom. Donijele smo u školu slike i ulaznice.

*

Drugi dan, već u 10 i po sati prije podne sjedjele smo u Glazbenom zavodu. U — drugom redu. Još nikoga nije bilo. Sjedala uz nas bila su dugo prazna. Kad se već dvorana napunila, sjedao je svijet i do nas. Sve same otmjene i ugledne osobe. Upravo nitko od naših poznatih. Tamo, u zadnjim redovima, otkrile smo znance. Jesu li nas i oni zapazili? Šteta, ako nijesu. Tako krasna sjedala! Kad je sve bilo puno, pojavila se ona — velika umjetnica. Začas je nastao muk, a onda provali dug i živ pljesak. Nasmijana, stala je upravo pred nas i duboko se naklonila.

Nijesmo ni oka s nje skinule. Bila je u divnoj zelenoj haljini, priljubljenoj uz tijelo. U duboku izrezu haljine isticala se tri krupna, ružičasta karanfila, naš jučerašnji poklon!

Mi smo tako ponosne!

*

Stol mi je pun knjiga i bilježnica. Treba učiti i učiti. I to bi išlo da nije u glavi drugih misli! Kako su okrutni ti školski propisi!

Vani je snijeg, bijel, dubok, prekrasan. Svaka grančica je njime posuta, sunce blliješti na snježnu plaštu. Daleka gora tako je čarobna da ne mogu pogled ni začas svrnuti na knjigu.

Zašto nijesmo slobodni u ovakav dan?

Zašto nas ne povedu na one snijежne brežuljke?

Da trčimo, da se grudamo, da zapjevamo, da se naužijemo zimskoga sunca.

———

U veljači 19..

Nedjelja je. Poslije podne. Žalosna sam. Gotovo se stidim priznati — i — plakala sam. Uhvatila sam malo vremena i sjela pred svoj ormarić. On je pun dragih uspomena. Najviše knjiga i slika. Vrlo cijenim svoje knjige. Osobito one koje su mi poklonili ljudi koje volim.

Naišla sam i na modru kutiju. Razriješila sam svilenu vrpcu koja je bila već posve blijeda. Srce mi je jače zakucalo. Izvadila sam čipkastu haljinicu. Onu koju je nosila moja draga lutka onaj dan kad je prvi put bila u mojim rukama. Koliko je ta lutka značila za mene!

Njoj sam pripovijedala sve priče što sam ih znala, pjevala joj sve pjesmice. Ona je kraj mene sjedjela dok sam pisala zadaće. Ona je slušala sve što sam lijepo našla u svojim čitankama. Kako rado sam joj čitala!

Moja Ljera imala je plavu svilenastu kosu i modre oči koje su se sklapale. Bila je visoka i vitka. Na licu bio joj nadasve mio smiješak. Nikada se nijesam od nje rastajala. Jedino kad sam bila u školi, ostajala je Ljera u kući s majkom. Mama je bila uvijek dobra mojoj Ljeri. Za svu onu nježnost još joj i danas hvalim. Kad se dragoj lutki slomila ruka, još više sam je voljela.

Na svršetku četvrtoga razreda osnovne škole došla je k nama u posjete tetka iz Austrije. Čudila se kad me našla s lutkom.

— Darka je već prevelika, — govorila je tetka, — što će joj lutka? Igre sada prestaju. Neka radi ručni rad.

Od toga vremena sakrivala sam lutku pred tuđim pogledom. Nijesam joj više toliko pričala ni pjevala. Bojala sam se tetke. Više nijesam nosila Ljeru njoj na oči. Tetka mi je kupila ručni rad i čitav snop šarenih svilenih niti. Tome sam se upravo toliko radovala kao danas satu matematike!

Sjedjela sam između mame i tetke s iglom u ruci i svaki čas sam zaboravila bosti. Sve moje misli bile su kod Ljere.

Tetka se ljutila:

— Ti si, Darka, prava lijenština. O, da si moja, drugačije bi to išlo.

I onda je dugo i uzbuđeno majci tumačila kako za mene treba posve drugi uzgoj. Govorila je njemačkim jezikom. Ni mama ni ona nijesu znale da ja gotovo sve razumijem. Mama je nije prekidala, ali je ipak odgovorila:

— Sva djeca ne mogu biti jednaka. Darka najviše voli knjigu. Ne smijemo biti s njom prestrogi, Ona je vrlo osjetljiva.

Drugo nijesam razumjela što je to mama o meni rekla, što je to — osjetljiva?

Razgovarale su i o — Ljeri.

Tetka je prva počela:

— Ipak je Darka zapustila lutku. Već sam drugi mjesec ovdje, i nikad je nema u rukama.

— Mama je tiho upitala:

— Misliš da je zaboravila svoju Ljeru?

— Da, ona i sama uviđa da je prevelika za tu djetinju igru, — odgovorila je tetka.

Jednoga dana povela me tetka u šetnju, u park. Nijesam rado išla. Ni pohod u slastičarnicu nije me udobrovoljio.

Tetka me ispitivala o budućoj mojoj školi.

Onda je rekla:

— No, vidiš, Darka, čeka te velik posao. Učenje, ručni rad, njemački satovi i ti se više nećeš igrati. Najbolje da Ljeru pokloniš kuminoj Dušanki.

Bol, koji sam onda oćutjela, ne može se zaboraviti.

Ni danas, nakon pet godina.

Uvijek sam mislila da će Ljera za sav život ostati uz mene. Kad odrastem, kad budem majka, onda će Ljera biti za moju djevojčicu, pravu, rođenu.

Majka me spremala teti na selo. Ponijela sam i knjiga. O lutki se nijesam usudila govoriti. Pred polazak na stanicu prihvatila sam Ljeru. Mama se smiješila i rekla:

— Darka, mislim da pođeš bez lutke. — Ipak si prevelika!

Opet sam oćutjela onaj isti bol kao nedavno u razgovoru s tetkom. Bilo mi je žao da i mama tako govori.

*

Na selu bilo je vrlo lijepo. U velikom dvorištu je Šarko natjeravao kokoši, macani se sunčali, krave se napajale, konji su rzali i poskakivali. Iza dvorišta bio je velik vrt pun povrća i cvijeća, a dalje voćnjak. Od susjednoga vrta dijelio nas dosta široki i duboki potok. Tu se odvijao moj život. Voda je bila hladna i bistra, puna čudesa koja još nijesam poznavala. Kad je stric vidio koliko sam zavoljela to mjesto, načinio mi mali stolić i klupicu. Sada sam crtala, čitala, pisala mami i prijateljici. O podne, kad je već postalo vruće, kupala sam se u ovom potoku i trčala s drugaricama po voćnjaku i livadi. Kad sam se vratila kući, svi su kazali da sam veća i jača.

*

Pošla sam do svoga ormarića da vidim Ljeru. Kutija prazna. U njoj samo čipkasta haljinica. Pitala sam mamu za svoju lutku.

— Ti se u zadnje vrijeme nijesi više s njom igrala. Ni pitala nijesi za nju ni u jednom pismu. Tetka ju je odnijela Dušanki.

Opet onaj bol u srcu! Onda je oko mene sve potamnilo.

Kad sam otvorila oči, vidjela sam nada mnom mamino zabrinuto lice. Mama me milovala i šaptala najljepše riječi:

— O, da sam znala da toliko voliš Ljeru! I ja sam mislila da si već prevelika!

Tješila sam mamu. Rekla sam joj da i ja držim da sam prevelika za igru s lutkom, ali sam je htjela sačuvati za svoju djevojčicu, pravu i rođenu.

I danas žalim za svojom lutkom. Nikada je neću prežaliti. Ni onda kad budem trideset godina, pa četrdeset. Ni onda kad budem baka. Darovala bih je svojoj prvoj unučici.

U radionici je živo i veselo. Posla je sve više. Tati se može sada kupiti kakav skuplji lijek da ga krijepi. Mama svaki dan blagosilje našega pomoćnika.

— Volim ga kao da mi je rođeni sin, a poštujem kao svoga oca, — govori mama.

Ivo je uistinu neobičan mladić. Mnogo radi, mnogo uči. Polazi večernja predavanja. Uvijek ima za sve nas vremena. Uvijek je veseo.

Pred nekoliko dana došao je u radionicu neki krupan, visok čovjek. Kad sam ja ušla, nešto je živo mahao rukama, a onda naglo prestao govorom.

Pomoćnik se smijao i nijekao glavom.

Jak čovjek se oprostio i s vratiju povikao:

— Promislite dobro, mladi čovječe!

Vidjela sam kako je Ivo stavio prst na usta i strogo pogledao Tončeka.

Nijesam ništa ispitivala. Bilo mi je tjeskobno. Prihvatila sam posao koji mi je pomoćnik priredio. Prsti su mi bili tvrdi. Radila sam loše.

Nijesmo razgovarali. Odložila sam posao.

— Što je, gospojice Darko? Odlažete posao, a danas mora biti svršeno!

Mislim da sam ga gledala nepomično. Mučila sam se da progovorim. Nekako sam protisnula:

— Nijesam radoznala, ali naslućujem da nešto nije dobro. Ovaj me čovjek smutio.

Pomoćnik je odgovorio:

— To je vlasnik naše prve tokarske tvornice. govorili smo službeno.

Uzela sam opet posao u ruke i opet bez uspjeha. Najednom mi sinu: Ponudio je Ivi namještenje u svojoj tvornici! Te misli sam naglo izrekla na glas.

— Da, pogodili ste.

— A vi? — jedva sam to izgovorila.

Pomoćnik je ustao i došao do moga stola.

— Ostajem ovdje tako dugo dok me trebaju vaši roditelji i vi, bilo to i do kraja moga života.

Pružila sam mu ruke, ali riječima nijesam mogla zahvaliti.

*

Danas ću biti čitav dan vesela, osjećam to. Radila sam brzo i dobro.

Ivo je živo govorio o jučerašnjem predavanju.

Kad sam ostavljala radionicu, rekao mi pomoćnik.

— Ne govorite o tome vašim roditeljima. Oni bi mi zahvaljivali, a to je krivo. Njima bih ja morao zahvaliti.

Zašto bi Ivo imao njima zahvaliti?

Ipak, čuvaću tajnu, jer je tako želio.

*

Tati je vrlo zlo. Ne govori, ne jede. Oči su mu upale. Mama sjedi kraj njegove postelje kao voštani kip. Tko dolazi k nama, govori tiho i hoda na prstima. Najviše je uz tatu Marica. Ona je neizmjerno dobra. Uz roditelje od svih ljudi nju najviše volim. Znam da je tati drago kad je vidi uz svoj krevet. Marica mu ravna jastuke i briše znoj sa čela. Dolazim do tate, sagibam se da mu što kažem. Ne mogu izgovoriti ni riječi. Htjela bih da mu još mnogo toga velim. Zar ne odlazi od nas?

*

U ožujku 19..

Snijega je posve nestalo. Voćke su procvjetale. Opet je onako kao zimi kad je bio vrt pun snijega. Rane šljive se bijele. Breskvica je tako fina, nježna i ružičasta. Meni se čini kao da se stalno smiješi. Silno volim to stabalce. I tata ga voli. Pripovijedala sam mu kako je mila naša breskvica.

— Nikada je više neću vidjeti! — rekao je tata.

Pošla sam u vrt. Ponijela sam škare.

Prihvatila sam lijepu grančicu. Mislila sam:

— Oprosti, znam da ti zadajem bol. Nikada to ne bih učinila, ali to je za tatu. Za tatu koji odlazi od nas... Dugo sam plakala kraj male breskvice. Kad sam ušla u sobu, tata je ležao zatvorenih očiju. Ruke je imao na prsima. Među tanke blijede prste položila sam grančicu.

Otvorio je oči. Primaknuo je cvijeće svojim ustima i nasmiješio se.

*

U školi su opazili moju tugu. Tako su mi svi dobri. I profesor matematike. Tih dana me ništa ne pita. Vrlo sam mu zahvalna. Drugarice mi donose cvijeća i pozdravljaju tatu. Sve zadatke iz matematike izradi mi Olga. Ona je vrlo draga. Više me ne kori radi lijenosti.

*

Mislim na tatu, no gotovo više još na mamu. Skamenjena je od bola. Zabrinuta sam radi njena voštana lica. Potpuno je izgubljena. Kako da joj pomognem?!

*

Svake večeri dolazi Ivo. Sjedi uz krevet. Otac ne govori, ali zna dugo gledati u pomoćnika. Onda mu Ivo gladi ruku i govori:

— Budite bez brige. Sve će biti kako želite.

Otac se kod tih riječi uvijek nasmiješi.

U radionici je nešto manje posla. To je zato, jer dolazi lijepo i toplo vrijeme. Ljudi već ne mare za ukrašavanje svojih stanova. No za jesen imamo većih naručaba. Škrinja, stolova, ormarića. Bilo bi dobro da tada imamo još jednoga radnika. Samo vješt radnik treba i dobru plaću.

Otac zove više puta Tončeka. Naš dragi dječak stoji žalosno i bojažljivo. Silno voli i poštuje svoga »gospodara«. Njegova je majka rekla da je to najbolji gospodar od svih u našem gradu. Te riječi Tonček ne zaboravlja.

*

Kako smo sretni! Tati je mnogo bolje. Namjestili smo stolac uz prozor. Tata gleda u vrt i govori:

— Vidi se da je Uskrs blizu!

*

Svaki dan čitam tati. Uzimam svoje vlastite knjige. Odabrala sam za tatu »Lovčeve zapiske«*. To mu se vanredno sviđa.

---

* Knjiga od ruskog pisca I. Turgenjeva.

Rekla sam tati da bih samo čitala i čitala.
I tako razgovaram s tatom čitav sat.
No zašto je mamino lice još uvijek tako voštano?

*

Te noći umro je tata.

*

U lipnju 19..

Koliko vremena je prošlo otkad nijesam otvarala ovu svoju bilježnicu?

Dugo, vrlo je tome dugo.

Mama je još uvijek bolesna. Njene drage, lijepe oči skoro su ugasle. Nije htjela više živjeti. Na koljenima sam je molila neka me ne ostavi. I mama je ostala. Liječnik kaže da će se sada brzo oporaviti.

Prozor je širom otvoren. Vani je topla ljetna noć. Naš vrtić pun je cvijeća i mirisa. Mama mirno spava. Draga, ljubljena moja mama!

U toj velikoj tuzi gotovo sam zaboravila opisati jedan važan i nadasve radostan događaj. Tome se i mama veseli. Ona se uvijek raduje kad drugoga stigne sreća.

Taj drugi je naš pomoćnik.

Položio je — maturu. I to s vrlo dobrim uspjehom. Svi profesori mu čestitali.

Kudgod dođem, govore o pametnom, izobraženom i poštenom mladom čovjeku. Silno sam ponosna da je to on, naš Ivo. Upravo naša radionica ima majstora, obrtnika s maturom! Tonček gleda svoga mladoga gospodara kao oltar u crkvi.

*

Tatin grob je pun cvijeća. Sjedim često na klupici i tu plačem. Kod kuće moram paziti da mama ne opazi ni jednu suzu. Dragi tata, zašto si nas tako rano ostavio?! Da znaš kako je pusto bez tebe!

*

Školu ne polazim od očeve smrti. Nijesam mogla radi mame. Ona me trebala. Ona je postala moje dijete za koje sam se morala brinuti. Najprije je to bila zla djevojčica koja nije htjela jesti i koja je uvijek plakala. Onda sam je vruće, vruće molila da bude opet dobra kao nekada, jer je meni jako teško i žalosno u tom domu. Moja djevojčica je poslušala. Sada jede, ne plače toliko i zanima se što radim.

Rastužila se što sam izostala iz škole. Želi da se vratim među drugarice. Rekla sam svojoj djevojčici da će nastaviti nauku kad ona posve ozdravi.

*

Naš pomoćnik mi pokazao poslovne knjige. Vrlo su veliki izdaci za dragoga oca, a sada i za mamu. Treba mnogo raditi. Potrebne su mu dvije pouzdane ruke.

*

Mislim o onome što mi je rekao naš pomoćnik. On vodi brigu o nama. Troškovi su veliki. Trebamo za mamu novaca. Kako ćemo živjeti?

*

Moja najveća želja ne može se ispuniti.

Ne mogu postati — učiteljica.

Danas sam se isplakala na tatinu grobu. Kad je pokopan, nijesam još znala da je s njime otišao i moj najljepši san.

———

Krajem lipnja 19..

Važna je odluka stvorena.

Odlazim u radionicu. Postaću obrtnica. Nijesam više žalosna. Zar to neće biti krasno. Svojim ću rukama privređivati za mamu i sebe. I to odmah. Još ovih dana. Ono, što me zanima i čemu se radujem, mogu i dalje učiti. Biće mi otsad učitelj naš mladi — gospodar. — U rukotvorinama i u nauci. Sve ćemo učiti, samo nikad više — matematiku.

*

Mama još ništa ne zna o mojoj odluci. Hoće li se radovati ili rastužiti?

Moram imati što prije novaca da mamu povedem na put, na more!

Draga mama, moja ljubljena djevojčice!

Što će reći u školi? Profesori? Drugarice?

Žao mi je za drugaricama. Znam da će sada dolaziti u našu radionicu.

Govorila sam s Ivom. Bio je jako presenećen, malo i tužan, a onda silno veseo.

— Mi ćemo zajednički raditi, Darka! Načinićemo najljepše rukotvorine. Podići naš obrt do umjetnosti.

Želite me za svoga učitelja? Hvalim vam za vjeru koju imate u mene.

Tonček nije bio oduševljen.

Zamišljao me kao učiteljicu u svome lijepom, zagorskom selu. Mala Janica, njegova sekica, bila bi moja učenica. Susjedova Katica također. Nikako to nije išlo u njegovu malu glavicu.

*

Sada zna za moju odluku i mama. Plakala je.

— Ti si upravo kao tvoj otac. Hrabra si. Ne tražiš mnogo za sebe. Neka te taj korak dovede do sreće, moja jedinice.

*

Zamišljam budući život. Neću ostati samo u radionici. Brinuću se za sve Tončeke našega grada. Neću zapustiti ni jednoga koji je morao ostaviti svoj sirotni, ali topli dom. Sabraću sve koji u stradanju žive među tuđim svijetom.

Na pomoć će mi biti Ivo i njegovi drugovi, pa moje drugarice.

Spremićemo sebe i njih za vrijedan rad.

Čvrsto povezani ljubavlju i radom, poći ćemo zajedno u nov život.